

P.15.599
Kavaliö'ü
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

KASIM 1970

SAYI 77

CİLT : 13

250 KURUŞ

**BİZİM
BANKAMIZDA**

**güler yüz
iyi servis
ve kolaylık
BULACAKSINIZ**

Bütün şubelerimizde her türlü kam-
biyo ve dış ticaret
muameleleri ile iş-
çi ve turist döviz-
leri değiştirilir

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrî sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İçtimai ve Siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.

K. ATATÜRK

C İLT : XIII
KASIM 1970

SAYI : 77

Fıatı : 2.5 T.L.

Yıllık: 30-6 Aylık: 15 TL.

YAZI HEYETİ

İSTANBUL

MUAMMER BAŞOĞLU
NİHAT BATUR
İLKER BİRDAL
NATİK BUDA
FARUK ÇEHRELİ
MEHMET EMANET
ŞEMSEDDİN GÜLER
Prof. Dr. MÜKERREM HİÇ
GÜNER ŞEKERCİOĞLU
YALÇIN SARI
ORHAN SOFUOĞLU
REŞAT UMUR
RIDVAN YÜKSELEN

ANKARA

ORHAN BULDAÇ
NACİ SARIEYYÜBOĞLU
SEZER SUNGUR

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Yazı İşleri Müdürü : NİHAT BATUR

İdare Müdürü : FARUK ÇEHRELİ

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesi ***
3. Türkiye'de Karma Ekonomi Sistemi ve Ekonomi Politikası Uygulamaları Prof. Dr. Mükerrrem HİÇ
16. Ayın Ekonomik Olayları Faruk ÇEHRELİ
20. Atatürkçü Ekonomik Politika Orhan BULDAÇ
24. Proje Bazında Döviz Tahsisi Esaslarında Yapılan Değişiklikler Renan BAYKAN
27. Trezöröri Metin SÜDEN
33. Ortak Pazar ve İhracatımız Erol EVGİN
36. Kooperatiflerin Mahkemece tasdikleri Kemal TAMZOK
38. Devalüasyon ve Sonrası Şaban ÇAVUŞOĞLU

1881 - 1938

BENCE, HALK DEVRİ, İKTİSAT DEVRİ
MEFHUMU İLE İFADE OLUNUR. ÖYLE BİR
İKTİSAT DEVRİ Kİ, ONDA MEMLEKETİMİZ
MAMUR OLSUN, MİLLETİMİZ MÜREFFEH
OLSUN VE ZENGİN OLSUN.'

«Şubat 1921»

K. Atatürk

Türkiye'de Karma Ekonomi Sistemi ve Ekonomi Politikası uygulamaları (*)

Prof. Dr. Mükerrerem HİÇ

A — ATATÜRK DEVRİ VE DEVLETÇİLİK REJİMİ

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana bütün süre boyunca karma ekonomi sistemi uygulanmıştır. Nitekim, Atatürk devrinde, Cumhuriyetin kuruluşu, sosyal ve politik reformların yapılması, kapitülasyonların kaldırılması, düyunu umumiye yahut dış borçların ödenmesi, 1629 - 34 Dünya buhranının menfi etkilerinin bitmesinden sonra büyük bir ekonomik kalkınma hamlesine girilmiştir. İlk olarak milli teşebbüsün teşviki cihetine gidilmiş ve daha 1927 yılında çıkartılan Teşviki Sanayi Kanunu ile milli özel teşebbüse çeşitli menfaatler sağlanmıştı (2). Fakat, o devirde özel teşebbüs he-

nüz yeterli olmaktan çok uzak bir seviyede idi ve çeşitli teşviklere rağmen kalkınma ve sanayileşme hamlesini başarması, bu hamlede önemli bir rol oynaması imkânsızdı. Bu sebeple ekonomik kalkın-

1) Atatürk hakkında genel nitelikte eser olarak: Donald E. Wesbster, **The Turkey of Atatürk** (1939) ve Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, Cilt: 1, 2, 3, (İstanbul, 1965, 1966). Atatürk dönemindeki iktisat politikası hakkında Z.Y. Herslag, «Turkey, Achievements and Failures in the Policy of Economic Development during the Inter - War Period 1918 - 1939» **Kyklos** (1954) ve **An Economy in Transition** (The Hague 1958); O. Conker ve E. Witmeur, «Redressement Economique et Industrialisation de la Nouvelle Turquie», **İ. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası** (Ekim 1946 - Ocak 1947); R. S. Dillon, **Capital Accumulation in the Modernization of Turkey** (U.S .De-

*) Mükerrerem Hiç **Kapitalizm, Sosyalizm, Karma Ekonomi ve Türkiye**, İstanbul 1970, Fasıl IV.

ma ve sanayileşme hamlesinde öncülüğü devlet ve İktisadi Devlet Teşekkülleri ele almıştır. 1934-38 yılları için 5 yıllık bir sınai plân uygulanmıştır. Sümerbank ve Etibank bu devrede kurulmuş ve devrede kurulmuş ve devlet özellikle demir, çelik, kömür, bakır gibi madencilik alanlarıyla dokuma, cam sanayi ve demiryollarını geliştirmiş, uzun vadeli alt yapı alanı olarak eğitime büyük önem verilmişti. Bu kalkınma hamlesinde yabancı özel sermaye ve dış yardım ise hemen hemen yoktu. Bu hususta Osman-

partment of State, Foreign Service Institute); Osman Okyar, «Economic Framework for Industrialization - Turkish Experience in Retrospect,» **Middle Eastern Affairs** (Vol. IX); R. W. Kerwin, **Türkiye'de Devletçilik ve Sanayileşme** (basılmamış doktora tezi, Johns Hopkins Üniversitesi, 1956); Max Thornburg, **Türkiye: An Economic Anaysis** (1949); Alec P. Alexander, «Turkey», A. Pepelasis, Leon Mears ve Irma Adelman ed. **Economic Development, Analysis and Case Studies** (1965), Memduh Yaşa, **İktisadi Meselelerimiz** (İstanbul 1866) vb.

2) Özel teşebbüs için tanımlanmış çeşitli teşvikler hakkında: Necdet Serin, «1923 den Bu yana Türkiye'nin Sanayileşme Siyaseti,» **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** (Haziran 1965) sayfa 214.

3) Erhan Bener, **Türkiye'de Para ve Kambiyo Denetimi**, (Ankara, 1968) sayfa 88 112.

4) Bkz. Memduh Yaşa, adı geçen eser, sayfa 40 - 60.

5) Bu konuda sayısız belgeler arasında son günlerde yayınlanmış bir esere dikkat çekilebilir: A. Afetinan, **M. Kemal Atatürk'ten Yazdımlarım**. Ankara 1969.

lı İmparatorluğunun kötü tecrübeleri, özellikle kapitülasyonlar ve dünyu umumiye önemli rol oynamıştır. Dış ticaret de mahdud bir seviyede kalmış, genellikle kliring ve takas usulü ile yürütülmüştü (3). Demek ki, bu devirde otarşik yahut dışarıya kapalı bir ekonomi politikası güdülmüştür.

Atatürk devrinde özel teşebbüs yanında İktisadi Devlet Teşekküllerinin kurulması ve sanayileşme hamlesinde asıl itici kuvveti ve öncülüğü kamu yatırımlarının sağlaması devletçilik yahut étatism olarak adlandırılmıştır. İktisadi Devlet Teşekkülleri ile ilgili 1938 tarihli kanunda belirtildiğine göre ileriki yıllarda, özel teşebbüs gelişerek ekonomik kalkınma fonksiyonunu sağlayabilecek hale geldiği zaman, İktisadi Devlet Teşekkülleri özel teşebbüse devredilecektir (4).

Görülüyor ki, Atatürkün uyguladığı ve devletçilik olarak adlandırılan özel ekonomik rejim dogmatik yahut doktriner değil, tamamen pragmatik esaslara dayanmaktaydı. Bu rejim yoğun devlet yatırımlarına yer veren karma ekonomik sisteminden başka değildir. Yine açıkça görülüyor ki, Atatürkün devletçilik rejimini sosyalist diktatörlük ile bağdaştırmaya imkân yoktur. Atatürk sosyalist değil, tam akine sosyalist diktatörlüğün yahut komünizmin karşısındaydı. Atatürk tarihi bunun sayısız delilleri, belgeleri ve ifadeleriyle doldudur (5).

B — İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINI TAKİP EDEN GELİŞMELER VE TÜRKİYE

Atatürk'ün ölümü, 2. Dünya Savaşının başlaması ve bu savaşın ekonomimiz üzerindeki menfi etkileri Atatürk devrinde başlanan kalkınma hamlesini durdurmuş,

İkinci sanayi plânının uygulanmasına son verilmiş ve ekonomimiz durgun bir döneme girmiştir (6). Politik alanda ise Türkiye 2. Dünya Savaşından sonra yeni bir merhale kaydederek çok partili demokrasi rejimini kabul etmiştir. Bu gelişme Atatürk'ün prensiplerine ve Batılaşma hedefine uygundu. Çünkü, hatırlanacağı gibi, Atatürk devrinde de çok partili demokratik rejim tecrübesi yapılmış, fakat henüz kültür seviyesi gereği kadar yükselmediği için politik ve sosyal devrimler tehlikeye girmiş, bu sebeple de bahis konusu tecrübeden vazgeçilmek mecburiyetinde kalmıştı. 1918 - 1923 İstiklâl Savaşı'mızdan bu yana 1917 yılında Rusya'da sosyalist diktatörlük rejiminin kurulması ve yerleşmesi, 1929 - 34 Büyük Dünya Buhranı, 1939 - 1945 2. Dünya Savaşı gibi önemli olaylar sonucunda politika ve ekonomi alanında dünya çapında köklü değişimler kaydedilmiştir (7). Bellibaşlı gelişmeleri özetliyecek olursak, birincisi Batı ülkeleri ekonomilerini kontrol altına almayı öğrenmişler, yurtdışı efektif talep yahut toplam harcama seviyesini yükseltmek suretiyle işsizliği, konjunktür dalgalarını ve ekonomik krizleri önleyerek ekonomik refahlarını emperyalizm ve sömürgeciliğe lüzum kalmadan sağlayabilir hale gelmişlerdir. İkincisi, yine Batılı ülkeler dünya çapındaki milliyetçilik akımının özellikle 2. Dünya Savaşından sonra kuvvetlenmesine boyun eğerek sömürge ve kolonilerini tasfiye yoluna girmişlerdir. Üçüncüsü, Batı emperyalizminin tasfiye yoluna girmesine mukabil Doğu emperyalizmi ön plâna geçmiş ve Rusya Stalin

devri ile askerî işgal sonucu Doğu Avrupa'da bir sosyalist blok tesis ettikten sonra komünizmi özellikle az gelişmiş ülkelere yayma çabalarına girişmiştir. Dördüncüsü, Batı ülkeler komünizmin az gelişmiş ülkelere yayılmasını önlemek üzere ekonomik ve askerî yardım yapmak suretiyle bu ülkeleri kuvvetlendirmek yolunu tutmuşlar, gerektiği hallerde ise komünist rejimin kurulmasına karşı çıkan az gelişmiş ülke halklarına askerî yardım yapmak suretiyle mevzii savaşlarda yer almışlardır. Beşincisi, 2. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Batı dünyasının liderliğini ele alan ABD, Avrupa ülkelerinin Marshall yardım programında da yararlanmak suretiyle süratli ekonomik gelişmesinden sonra karşısında daha şahsiyetli bir Avrupa bulmuş ve politik alanda Batı dünyasının liderliği ABD'nin çok üstün ekonomik ve askerî kuvvetine rağmen, daha anonim bir hale gelmiştir.

C — ÇOK PARTİLİ DEMOKRATİK REJİM EKONOMİK GELİŞMELER

Türkiye'de 1950 yılından itibaren yeni bir kalkınma hamlesine girilmiş, bu ikinci kalkınma hamlesinin stratejisi özel yabancı sermaye dahil özel teşebbüsün teşviki, dış yardımlar, kredi ve para arzı artışı gibi unsurlara dayandırılmıştır (8). Bu ikinci kalkınma hamlesinin özellikle ilk yıllarında yüksek bir kalkınma hızı sağlanmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri dış yardımlar sayesinde tarımın makineleşmesi ve böylece ekilebilir toprakların genişletilmesi, iklimin iyi gitmesi ve bu kisinin etkisiyle tarım kesimi istihsalının süratle artması ve bu artışın diğer ekonomik kesimlerin faaliyetlerini de yükseltmesidir. Tarım kesimi istihsalının artmasında destekleme fiyat ve alım politikası

6) Bkz. (1) ve (2) nolu dipnotlarında adı geçen eserler.

7) Bkz: Mükerrrem Hiç, **Kapitalizm, Sosyalizm, Karma Ekonomi ve Türkiye** (1970) Fasıl 1 ve 2.

ve tarım kredilerinin genişletilmesi de bir derece rol oynamıştır. Kore Savaşı dolaşısıyla dış ticaret hadlerinin muvakkaten lehe çevrilmesi ve ihracat döviz gelirinin yükselmesi, dış ticaret alanında liberasyon rejimine gidilerek döviz rezervlerini tüketilmesi ve tediye bilânçosu açıkları pahasına ithalâtın, bu arada yatırım malları ithalâtının arttırılması da ekonomik refahı sağlayan başka bir önemli unsur olmuştur. Ancak, bu refah dönemi kısa sürmüştür. Ekonomik kalkınma hızının düşmesi 1954 yılında olduğu gibi kötü iklim ile karşılaşılması, tarım kesiminde ekilebilir toprakların hudutlarına varılarak genişleme hızının yavaşlaması, Kore Savaşı'nın ve yarattığı müspet konjonktürün sona ermesi, yatırımların kötü dağılımı, tediye bilânçosu açıklarının artması ve döviz rezervlerinin tükenmesi karşısında liberasyon rejiminden vazgeçilerek ithalâtın tahdit edilmesi gibi sebeplere bağlanabilir. İstihsaldeki yıllık artış hızının düşmesine rağmen para ve kredi arzı artışları daha da süratlendirildiği için 1954, 1955 - 1958 yıllarında büyük çapta talep enflasyonlarına şahit olunmuştur. 1958 yılında ise enflasyonu durdurmak ve tediye bilânçosu açıklarını azaltmak üzere uygulanan «İstikrar Programı» ile para ve kredi arzı tahdit ve kontrol altına alınmış, paramızın dış değeri fiilen düşürülerek devalüasyon yapılmıştır. Şiddetli talep enflasyonlarına yol açan para ve kredi arzı artışlarında İktisadî Devlet Teşekküllerinin personel sayısının genişletilmesi, masraflarının yükselerek kârlarının azalması ve kâ-

fi derecede fon yaratmamaları, vergi yükünün yükseltilmemesi, buna mukabil kamu yatırımları ve harcamalarının arttırılarak devamlı bütçe açıkları verilmesi, köylüye açılan tarım kredileri seviyesinin yükseltilmesi, yine tarım üreticisini korumak üzere belli başlı tarım mahsulleri için yüksek destekleme fiyat poltiikası uygulanması ve destekleme alımların finansmanı önemli rol oynamıştır. 1959 yılında 1958 yılında konan ihracat primleri ve ithalât vergileri kaldırılmış ve resmi kur değiştirilerek hukuki devalüasyon yapılmıştır.

1650 yılından itibaren toplam yatırımların millî gelir içindeki payı yükselmeye başlamıştır. Özel yatırımların teşvikine önem verilmeyle beraber yine de kamu yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı zamanla cüzî bir azalma göstermiştir. İlk yıllarda özel tasarruf ve yatırımların önemli bir kısmı konut yapımına gitmiş olmakla beraber bu oran müteakip yıllardan itibaren ve bugüne kadar tedrici bir azalma göstermiştir. Diğer taraftan, kamu yatırımlarının büyük bir kısmı ise alt-yapı alanlarına yöneltilmiştir. Nitekim, 1950 yılından itibaren karayollar demiryollarına kıyasla ön plâna alınmış, limanlar, barajlar, elektrik enerjisi istihsalı, sulama sistemleri yapımı hızlandırılmış, bunun yanında çimento ve şeker sanayii kurulmuştur. Köy yolları, içme suyu, köylerin elektriğe kavuşturulması, sağlık hizmetleri gibi sosyal adaletle ilgili yahut demografik alt-yapı alanlarına yapılan kamu yatırımlarına da hız verilmiştir.

8) Bakınız: Bu fasılda, (1) ve (2) no-
ul, dipnotlarında adı geçen eserler, aynı
zamanda: Devlet Plânlama Teşkilâtı, 1. 5 -
Yıllık Kalkınma Plânı (1963) sayfa: 7-30
ve Mükerrer Hiç, Para Teorisi, 2. baskı
(İstanbul 1969) sayfa: 511 - 543.

Gerek özel yatırımlar gerek kamu
yatırımların yükselmesi ile sanayi kesimi
önem kazanmaya başlamış ve bu kesimin
millî gelir içindeki payı süratle artmış-
tır. Denilebilir ki, yapılan hamle ile
sanayi kesiminde 1937 yılı temeline kı-

yasla yeni bir merhaleye ulaşılmıştır. 1953 yılında ithalatın tahdit edilmesi sanayileşme hamlesinin süratlenmesine ve daha belirli şekilde ithal-ikame alanlarına yönelmesine vesile olmuştur.

Tarım kesiminin veriminin düşük olması, nüfus fazlalığı gibi temel sebepler, sanayileşmenin süratlenmesi ve ulaştırma, haberleşme imkânlarının artması ile birleşince köylerden şehirlere, özellikle büyük şehirler yönelen iç göçlerde önemli bir artışın vukua gelmesi sonucunu doğurmuştur.

Bu dönemde uygulanan ekonomik rejim de yine genel hatları bakımından karma ekonomi sistemi içinde mütalâa edilebilir. Gerçi bu dönemde özel teşebbüs kredi v.s. yollarla geniş ölçüde teşvik edilmiştir. Fakat, fiilen kamu yatırımlarının toplam yatırımlar içinde payı yine de yüksek ve %50'den fazla olmaya devam etmiştir. Bu oran ise, önceki fasılda da belirtildiği gibi, yoğun devlet müdahaleleri yanında karma ekonomi sistemi için en önemli kıstastır. Yine bahis konusu dönemde ekonomik plânlamaya başvurulmamıştır. Fakat, ekonomik plân karma ekonomi sistemi için sadece faydalı bir alet veya unsur olup şart değildir. Diğer taraftan, bu devre boyunca yatırımların kötü dağılımı ve özellikle 1954, 1955 - 59 yıllarındaki enflasyonlar karma ekonomi sisteminden sapıldığına değil, sadece yanlış bir ekonomi politikası uygulanmış olduğuna delâlet eder.

Bu dönemde çeşitli yanlış politika tedbirlerine ve hatalara rağmen ekonomimizin ve sosyal yapının eskiye kıyasla

bir dinamizm kazanması ve gelişmesi inkâr edilemez. Bunu ise sadece eski yıllardaki 2. Dünya Savaşının menfi etkileri, bahis konusu dönemdeki dış yardımlar, Kore konjonktürü, iyi iklim yılları gibi dış faktörlere bağlayamayız. Çok partili demokratik rejimin kabulünün de ekonominin ve sosyal yapının durgunluktan çıkması ve dinamizm kazanmasında önemli bir payı olduğunu mutlaka teslim etmek gerekir. Çok partili demokrasi rejiminin ekonomik ve sosyal dinamizm getirmesinin sebebi ise basittir. Böyle bir sistemde politik partiler iktidara gelmek, yahut iktidarı muhafaza etmek için mutlaka halka inmek ve halka ve büyük baskı gruplarına maddi çıkarlar sağlamak zorundadır. Aynı devrede ve özellikle sonraları bu sistemin aksaması ve yanlış ekonomi politikası atkîp edilmesinin en önemli sebebi ise kültür seviyesinin noksanlığı olmuştur.

D — 1961 ANAYASASI VE PLÂNLİ DÖNEMDE EKONOMİ POLİTİKASI

Mayıs 1960 yılında bir askerî ihtilâl ile politik sisteme muvakkat bir zaman için müdahalede bulunulmuştur. Gaye bir taraftan çok partili demokrasi sisteminin ileriki yıllarda daha iyi işlemesini, diğer taraftan daha sıhhatli bir ekonomi politikası takip edilmesini temin etmek üzere gerekli müesseseleri kurmaktır (9). Bu maksatlarla hazırlanarak referandum yoluyla yürürlüğe giren yeni Anayasada karma ekonomi sistemi ve plânlı ekonomik kalkınma esası kabul edilmiştir. Anayasada devletin sosyal refahı yahut sosyal adaleti sağlamak görevi de ayrıca önemle belirtilmiştir. Anayasanın hükümlerine uygun olarak özel bir kanunla Devlet Plânlama Teşkilâtı kurulmuş ve faaliyete geç-

9) Bir yorum için: W. F. Weiker, *The Turkish Revolution 1960 - 1961*, Brookings Institution, 1963.

miştir. O devirlerde yapılan ekonomi politikası tartışmalarında özellikle yatırımların en verimli alanlara dağılımı ve enflasyonist temayüllerin önlenmesi gibi meseleler üzerinde durulmaktaydı.

Devlet Plânlama Teşkilâtının kurulmasından sonra 1962 yılı için geçici bir ekonomik plân yürürlüğe konmuş, daha sonra 1963-67 dönemi için ilk 5 yıllık plân hazırlanarak uygulanmış, bunu takiben de 1968 - 72 dönemi için ikinci 5 - yıllık plânın uygulanmasına başlanmıştır. Atatürk devrinde uygulanan 5 - yıllık plânın esas itibarıyla sadece sanayi kesimi hedeflerini tespi tetmesien karşı, yeni 5 - yıllık plânlarda ekonominin tümü kapsamakta, miktar hedefleri yanında nakdi harcama akımları ve nakdi ekonomik parametrelerin tahminlerine de yer verilmiştir. Plânlar Anayasa hükümlerine ve karma ekonomi sistemine uygun olarak, kamu kesimi ve kamu yatırımları için emredici, özel kesim ve özel yatırımlar için ise kısıtlayıcı ve yol gösterici bir nitelik göstermektedir (10).

Daha Birinci 5 - Yıllık Plânda, Anayasa hükümlerine de uygun olarak karma ekonomi sistemi ve demokratik nizam içinde süratli ekonomik kalkınma ve sosyal adaletin bir arada gerçekleştirilmesini sağlamak üzere çeşitli alanlarda ekonomik ve sosyal reformlar yapılması öngörülmekteydi: Nüfus artış haddinin doğum kontrolü programı ile düşürülmesi, yatırımların en verimli alanlara yönlendirilmesi, gerek tarım gerek sanayi kesimlerinin bu

esas çerçevesinde geliştirilmesi, özel konut yatırımlarının mümkün mertebe azaltılarak özel tasarrufların sanayi kesimine akıtılması, ihracata ve ihracat sanayiine önem verilmesi, ithal-ikame sanayiinde yerli imalat payının yükseltilerek ithal ham madde payının düşürülmesi, RCD ülkeleriyle ekonomik ilişkilerin artırılması, ekonomimizin Ortak Pazara katılmasını gözönünde bulundurmak suretiyle yenden düzenlenmesi, özel yabancı sermaye akımının ve dış yardımların kontrol edilmesi ve plâna bağlanması, banka kredilerinin ve faiz hadlerinin ıslahı, bu arada spekülâtif ticari kredilerin azaltılarak doğrudan sanayiciye ve tarım üreticisine açılan orta ve uzun vadepli kredilerin artırılması, banka mevduat faizinin yükseltilerek kredi faiz ve masraflarının düşürülmesi, İktisadî Devlet Teşekküllerinin yeniden organizasyonu ve verimlerinin artırılıp masraflarının azaltılması suretiyle fon yahut kaynak yaratabilir hale getirilmeleri, sermaye piyasasının kurulması ve halka açık anonim şirketlerin teşviki suretiyle özel tasarruf ve yatırımların artırılması, vergi sisteminin ıslahı ve vasıtalı vergilerden çok gelir vergilerinin artırılması, vergi kaçakçılığının çeşitli tedbirlerle önlenmesi ve tarım kesiminin gelir vergisine tabi tutulması, tarımda kooperatifleşmenin süratlendirilmesi, toplum kalkınma programı ve toprak reformu, eğitim ve işgücünün ekonominin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde plânlanması gibi.

İkinci 5 - Yıllık Plânda da birçok hususlarda aynı esaslar ve reformların yürütülmesi kabul edilmekle beraber bazı hususlarda birinci 5 - Yıllık Plândan farklı bir stratejiye yer verilmiştir (11). Farklı olan hususların başında özel teşebbüsün ve özel yatırımların yatırım indirimi, çeşitli vergi masrafları, primler, özel fon

10) Sabri Ülgener «Türkiye'de Plânlama ve Plânlı Döneme Geçiş», **Türkiye'nin İktisadî Gelişme Meseleleri**, İ. Ü. İktisat Fakültesi, İktisadî Gelişme Enstitüsü Semineri, 1970. ve DPT, **2. 5 - Yıllık Kalkınma Plânı**, sayfa 99.

tahsisleri yahut kamu fon ve kaynaklarından transferler yapılması gibi tedbirlerle teşvik edilmesi gelmektedir. Bu tedbirlerin de yardımıyla, İkinci 5 - Yıllık plân döneminin sonunda özel yatırımların toplam yatırımlar içindeki payının % 50'i geçeceği umulmaktadır. Burada hemen belirtelim ki, karma ekonomi sisteminin tanımı ile ilgili kısımdaki izahlardan da anlaşılacağı gibi, % 50 oranı karma ekonominin alt limiti olmaktan uzaktır; kamu yatırımlarının payının % 50'nin altına inmesi belki Türkiye ekonomisi için bir merhale teşkil eder, fakat karma ekonomi sisteminden çıkıldığını değil, alt hudutlarına girildiğini gösterir.

Birinci 5 - Yıllık Plândan farklı olarak İkinci 5 - Yıllık Plânda ayrıca sanayi kesimine de öncelik verilmekte, bu kesimin süratle geliştirilerek ekonominin ve kalkınma hamlesinin asıl itici kuvveti haline getirilmesi hedef kabul edilmektedir. Fakat, şüphesiz ki sanayi kesimine öncelik verilmekle beraber sanayileşmeyi ve kalkınma hamlesi besleyici bir fonksiyon gören tarım eksimi ihmal edilmeyecektir. Esasen, aksi bir strateji tutulduğu takdirde kalkınma hamlesinin köstekleneceği çeşitli ülkelerin tecrübeleriyle de sabittir.

İkinci 5 - Yıllık plân ve uygulaması Birinci 5 - Yıllık plândan toprak reformu konusunda da farklı bir anlayış getirmiştir. Birinci 5 - Yıllık plânda tarım kesiminin veriminin artırılması alanında tarım reformu yanında bir an önce toprak reformunun da gerçekleştirilmesi, bölünmüş toprakların birleştirilmesi, topraksız

ve az topraklı köylüye Hazine topraklarının dağıtılması yanında toprakta özel mülkiyetin tahdit edilmesi ve bu tahdit dışında kalan toprakları sahibinden satın alınması suretiyle yine topraksız veya az topraklı köylüye dağıtılması öngörülmektedir. İkinci 5 - Yıllık Plânda ise tarım reformuna önem verilmekte, toprak reformu konusunda ise dar bir çerçeve içinde kalınmaktadır. Nitekim, uygulama döneminde bu hususta topraksız köylüye Hazine topraklarının dağıtılması, yeni teknikler ile ekilebilir arazinin genişletilmesi gibi tedbirler alınması cihetine gidilmiştir. Dağınık toprakların birleştirilmesi prensibine karşı çıkılmamakla beraber tapu ve kadastro tamamlanmamış bulunması sebebiyle bu alanda uygulamalara başlanmıştır. Asıl önemlisi, gerek kadastro tamamlanmamış olması gerek çeşitli sosyal sebeplerle özel mülkiyetin tahdidi ve fazla toprakların sahiplerinden satın alınarak topraksız köylüye dağıtılması ileriki yıllara bırakılmıştır.

Gerek birinci gerek ikinci 5 - yıllık plân dönemlerinde bu plânlarda öngörülen reformların büyük bir kısmı gerçekleştirilememiş, yahut yapılan ıslahat yeterli seviyeye erişememiştir. İktisadi Devlet Teşekküllerinin yeniden organizasyonu, vergi sisteminin ıslahı ve vasıtalı vergiler yerine gelir vergisinin arttırılması, vergi kaçakçılığının önlenmesi, tarım kesiminden alınan gelir vergisinin kapsamının genişletilmesi, banka kredilerinin ve faiz sisteminin ıslahı, sermaye piyasasının kurulması ve halka açık anonim şirketlerinin teşviki, tarım kesiminde kooperatifleşmenin, toplum kalkınması programının, tarım ve toprak reformlarının süratlendirilmesi, okuma yazma bilenlerin oranının yükseltilmesi, meslekî eğitimin ve işgücünün ekonominin ihtiyaçlarına göre ayarlanması bu arada sayılabilir. Buna rağmen

11) Daha fazla bilgi için: Mükerrer Hiç, «Birinci ve İkinci 5 - Yıllık Plânlar. Bir Karşılaştırma», Refii Şükrü Suvla Armağanı içinde yayımlanacak.

men plânlı kalkınma döneminde kayda değer bazı başarıların sağlanması mümkün olabilmektedir.

Bu başarıların başında plânlı dönem boyunca plânların hedefini teşkil eden kalkınma hızına fiilen de çok yaklaşılmış olması gelir (12). Böylece ekonomimiz ilk defa olarak uzunca bir süre için devamlı gelişme göstermiştir. Plânlı dönemin başlarındaki yıllarda politik olaylar ve kararsızlıklar dolayısıyla gelişme hızı plân hedeflerinin altında kalmış, buna mukabil bazı yıllarda müsait iklim dolayısıyla tarım kesiminin istihsalindeki önemli artışlar kalkınma hedeflerine ulaşılmasında ve hatta aşılmasında yardımcı olmuştur. Yine de, plânlı dönemin bu başarısını daha çok eski tecrübelerden ders alınması, ekonomi politikası uygulamanın imkân dahilinde girmesiyle izah etmek gerekir.

Plânlı dönemin ikinci bir başarı ise para, kredi arzı artışlarının nispeten kontrol altına alınması ve bütçe açıklarına rağmen fiyatlar genel seviyesinde çok şiddetli yükselmelere müsaade edilmemesidir. Özel teşebbüsün kredi taleplerine rağmen kontrolün sağlanabilmesi ise bir taraftan ekonomik plân uygulanması diğer taraftan şiddetli enflasyonlara karşı

daha hassas davranan ve tepki gösteren kamuoyunun özel teşebbüsün kredi taleplerine kıyasla daha ağır basması ile izah edilebilir.

Sanayileşme konusunda da uzun yıllardan beri süren gelişmeler sonucunda bir gelişme kaydedildiği söylenebilir. Nitekim, sanayi kesiminin milli gelir içindeki payı yükselmiş ve bugün ülkemizde bir sanayi temeli teşekkül etmiştir. Bu arada, sanayi malları çeşitlenmiş ve kalitesi eskiye kıyasla düzelmiştir. Fakat, sanayi kesimine ait çeşitli problemler henüz halledilmiş olmaktan uzaktır. Firma cesametinin küçük oluşu, teknik bilgi noksanı, maliyetlerin ve fiyatların yüksekliği, kalitenin henüz istenilen seviyeye erişmemesi, böylece sınaî mamullerimizin büyük bir kısmının fiyat ve kalite bakımından dünya pazarlarında rekabet edilebilir bir duruma getirilmemesi bu arada zikredilebilir. Toplam sanayi kesimi içinde nispeten az bir yer işgal eden ithal-ikame sanayi kollarında yerli imalat payının yükseltilmesi için gerekli tedbirlerin alınmaması, yerli tarımsal ham madde ve gıda maddelerini işleyen ihracat sanayii kollarının kurulmasının geciktirilmesi de ayrıca kayda değer eksiklikler olarak göze çarpmaktadır.

Plânlı dönemde hal yoluna girmeyen en önemli meselenin dış ticaret açıkları olduğu söylenebilir. Nitekim, ödemeler bilançosu açıklarının devam etmesi, ithalat ihtiyacının artması, Türkiye'ye yapılan dış yardımların azaltılması temayülü ile birleştğinde ekonomimizi kalkınma hamlesinin kösteklenmesi tehlikesi ile karşı karşıya bırakmış bulunmaktadır. Ödemeler bilançosu açıkları problemin uzun süreden beri hal yoluna girmemesinde ihracatımızın mahdut sayıda ve işlenmemiş tarım ürünlerine inhisar etmesi, tarım is-

12) Bu hususlarda bilgi ve İstatistik için: **2. 5. Yıllık Kalkınma Plânı: Yıllık Programlar**; Devlet İstatistik Enstitüsü, **Türkiye İstatistik Yıllığı (1964 - 65)**; OE CD, Odalar Birliği ve T. İş Bankası A.Ş. yıllık raporlarına müracaat edilebilir. İstatistikler ve gelişmeler toplu olarak .u makededen takip etmek te mümkündür: Mükerrrem Hiç, «Türkiye'de Para Politikasının Anahatları, 1950-70», **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Meseleleri**, İ. Ü. İktisat Fakültesi, İktisadi Gelişme Enstitüsü Semineri. 1970.

tihsali artışının düşük kalması, içeride nüfus ve gelir artışına paralel olarak tarım ürünlerine vaki iç talebin artması ve böylece ihraç edilebilir ürün stoklarının kâfi süratle artmaması, ürünlerin kalitesinin düşmesi ve ıslah edilememesi, kalite istikrarsızlıkları ve standardizasyon noksanlıkları, pazarlama teşkilâtının kurulamaması, tarımsal ürünleri ve ham maddeyi işleyen ihracat sanayii ve turizme gerekli önemin verilmemesi, ithal-ikame sanayi kollarında yerli imalat payının yükseltilmesini sağlayacak yan sanayi ve istihsal vasıtaları sanayiinin geliştirilmesine gerekli önem verilmemesi bellibaşlı rolü oynamıştır. Ödemeler bilançosu açıklarının düzeltilmesi için son yıllarda ithalat, özellikle ham madde ithalatı çeşitli gümrük vergileriyle pahalılaştırılmış, ihracat ise vergi iadesi ve primlerle teşvik edilmiştir. Bu tedbire rağmen, daha doğrusu bu ve diğer tedbirlerin alınmasında geç kalındığı içindir ki, devam eden ödemeler bilançosu açıkları karşısında, nihayet 10 Ağustos 1970 tarihinde devalüasyon yapılmıştır (13).

E — BUGÜNE KADAR ERIŞİLEN MERHALELER VE MÜSTAKBEL GELİŞMELER İÇİN GENEL STRATEJİ

Karma ekonomi prensiplerinin ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana uygulanan ekonomi politikasının incelenmesi aşağıdaki sonuçlara işaret etmektedir.

13) Bkz. Mükerrerem Hiç, «Ödemeler Bilançosu Açıkları Sorunu ve Devalüasyon,» Türkiye'nin İktisadi Gelişme Mesajları, 1970.

1. Türkiyede Atatürk devrinden bu yana kesintisiz olarak ve Atatürk'ün koyduğu genel prensipler çerçevesinde, bazı dönemlerde devletçiliğe bazı dönemlerde ise özel teşebbüse önem verilmekle beraber esas itibariyle karma ekonomi sistemi uygulanmıştır.

2. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ekonomik gelişme çeşitli sebeplerle yeknesak ve sürekli olmamış, bazı dalgalanmalar, daha doğru bir ifade ile kesiklikler göstermiştir. Nitekim, Atatürk devrinde devletçilik rejimi ile başlatılan ekonomik kalkınma ve sanayileşme hamlesi Atatürk'ün ölümü ile ve daha önemlisi 2. Dünya Savaşının başlaması ve bu savaşın ekonomimiz üzerindeki menfi etkileri dolayısıyla kesilmiştir. Çok partili demokratik rejime girildikten sonra özel teşebbüsün teşvikine, dış yardımlara ve para kredisinin genişletilmesine dayanan ikinci kalkınma hamlesi ise bilgisizlik, yatırımların kötü plânlanması, şiddetli enflasyonlara yol açılması gibi sebeplerle kısa bir süre sonra yavaşlamıştır. Askerî ihtilâl, politik sistemin yeniden düzenlenmesi, belirsizlik, politik olayların yoğunluğu gibi sebeplerle geçirilen kısa bir ekonomik duraklamadan sonra plânlı dönemde de milli gelir devamlı şekilde artmış, böylece üçüncü bir merhaleye ulaşılmıştır. Fakat, tediye bilançosunu düzelterek köklü tedbirlerin alınmaması olması, dış yardımların azalması temayülü dolayısıyla ve gerekli tedbirler alınmadığı, dış yardım temayülü de değişmediği müddetçe önümüzdeki yıllarda kısa bir süre için kalkınma hızının düşmesi kuvvetle muhtemeldir.

3. Halen çeşitli problemler henüz gerekli şekilde halledilememiş bulunmakla beraber, karma ekonomi sistemi altında ve müteaddit hamlelerle Türkiye gerek

kültürel gerek ekonomik bakımdan zorlu merhaleler aşmıştır. Nitekim, kültür alanında okuma yazma bilenlerin toplam nüfusa ve yüksek tahsil yapanların ise ilkokulu bitirenlerle oranı yükselmiş (14), köyler ile şehirler arası ilişkiler ise yol ve ulaştırma şebekelerinin genişlemesi suretiyle artmıştır. Diğer taraftan, Atatürk devrimlerini benimseyerek yetişen aydın kadrosu genişleyerek sosyal, politik ve ekonomik gidişte asıl söz sahibi olma yoluna girmiştir.

Ekonomik kalkınma alanında da Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte gerek sermaye gerek teknik bilgi seviyesi bakımından hemen sıfırdan başlanmış ve bugün belirli bir gelir seviyesine ulaşılmış-sanayileşme hamlesi yeni bir merhaleye erişmiştir. Bugün Türkiye az gelişmiş ülkeler kategorisine dahil olmakla beraber tabii kaynaklara sahip bulunması, devamlı bir milli gelir artışına ve gelişmeye sahne olması ve milli gelir seviyesi bakımından az gelişmiş ülkeler arasında ön safaları işgal etmektedir (15).

4. Sıkıntılı ve zorlu geçmesi mukad-

14) Okuma yazma oranı özellikle Atatürk devrinde süratle artmıştır. Bkz. Millî Eğitim Bakanlığı İstatistik ve yayınları.

15) Bkz. Birleşmiş Milletler, **Millî Gelir Yıllıkları**. Aynı zamanda: B. Higgins, **Economic Development** (1959) sayfa 21-23 OECD ülkeleri genellikle gelişmiş Batı ülkeleri olduğuna göre, OECD raporlarında Türkiye'nin çok kere en alt sırayı işgal etmesini tabii saymak gerekir.

16) W. W. Rostow'un gelişme safhaları tezi (**The Stages of Economic Growth**) tam doğru olmasa dahi önümüzdeki yıllar için yapılacak tahminlerde bir ölçüde yardımcı olabilir.

der olan bu ilk ilerleme ve kurulma safhasını takiben kültürel ilerlemelere de paralel olarak uzun vadede yine çeşitli problemlerin mevcudiyetine rağmen eski yıllara kıyasla daha süratli bir ekonomik ve sosyal gelişme bekleyebiliriz (16). Ne var ki, çeşitli ekonomik ve sosyal problemlerin bugün teşhis edilmekte olması, bu problemlerin kamuoyunda açıkça tartışılması ve derinleştirilmesi, zihinlerde bahis konusu problemlerin yeni ortaya çıktığı yahut gün geçtikçe daha kötü bir hal aldığına dair yanlış bir fikir uyandırmaktadır.

5. Gelişme sürecinin uzun sürmesi ve çeşitli problemlerin henüz hal yoluna girememiş olmasi karma ekonomi sisteminin az gelişmiş ülkelerin ve Türkiye'nin bünyesine en uygun sistem olmadığına delâlet etmez. Sermayesi ve teknik bilgi seviyesi hemen hemen sıfırdan başlayan bütün az gelişmiş ülkelerde gelişme süreci, hangi ekonomik rejim uygulanırsa uygunlansın uzun sürecektir. Diyebiliriz ki, bugüne kadar olduğu gibi önümüzdeki yıllarda da Türkiye'nin mümkün olabilen süratle ekonomik kalkınma ve sosyal adaleti gerçekleştirmesi, aynı zamanda demokrasi sistemini, siyasi ve ferdî hürriyetleri muhafaza edebilmesi karma ekonomi sisteminin uygulanmasına bağlıdır. Nasyonal sosyalizm ve faşizm, laissez-faire kapitalizmi, modern refah devleti yahut sosyalist diktatörlük uygulamaları ise ekonomik kalkınma ve sosyal adaletin daha süratle gerçekleştirilmesini sağlayamayacak, aksine çok daha büyük problemler, gelir eşitsizlikleri ve ekonomik durgunluk getirebilecektir.

6. Atatürk devrinin ilk yıllarında dış ticaret, özel yabancı sermayeye ve dış yardıma kapalı, otarşik bir ekonomi politikası güdülmüştür. Bu hususta, İstiklâl

Savaşını Batılı ülkelere karşı vermemiz ve kendi içinde komünist rejimi yerleştirmekle meşgul Rusya'nın bu savaşımızda tarafsız yahut yanımızda olması, kapütülasyonlar, düyunu umumiye gibi kötü tecrübeler büyük rol oynamıştır. Fakat, özellikle 2. Dünya Savaşını takip eden yıllarda milletlerarası politika ve ekonomik ilişkiler büyük değişmelere sahne olmuştur. Bu değişmelerin sonucunu Batı emperyalizminin tasfiye yoluna girmesi ve onun yerine Doğu emperyalizminin ortaya çıkması şeklinde özetleyebiliriz. Bu durumda sömürü endişelerinden hareketle dış yardımları, özellikle Batı ülkelerinin dış yardımlarını ve dış ticareti reddederek yeniden otarşik bir ekonomi politikasına dönülmesinin hiç bir anlamı yoktur. Böyle bir tedbir süratli ekonomik ve sosyal gelişmeyi kösteklemekten başka bir sonuç vermez. Dış yardımlar, dış ticaret ve dış ilişkiler alanında daha şahsiyetli bir tavır takınılması, dış yardımların ve özel yabancı sermaye akımının ekonomik plâna uygunluğunun daha etkin şekilde kontrol edilmesi ise başkadr. Gerçi gelişmiş ülkelerin ihracatlarını geliştirmek için dış yardımda bulunmak ihtiyacı az gelişmiş ülkelerin süratli ekonomik kalkınma sağlamak üzere dış yardım almak ihtiyacından daha azdır. Fakat, Türkiye'nin politik, askarî ve stratejik önemi dış

yardım konusundaki ekonomik zaafını telâfi ederek masa başı görüşmelerinde eşitliği sağlayabilir.

Dış yardımlar ve dış ticarete açık bir ekonomi stratejisi uygulanacağına göre, bazı sosyalist ülkelerde uygulanmış olan ve ilk önce ağır sanayi ve istihsal vasıtaları sanayinin geliştirilmesi, ikinci safhada ise tüketim sanayinin kurulması gibi bir strateji takibine lüzum yoktur ve böyle bir strateji ekonomik verimliliği hesaba katmadığı cihetle kalkınma hamlesini güçleştirir. Esasen, halen sanayimize yöneltilen en önemli tenkit sanayimizin gümrük duvarları yoluyla dışa açık ve rekabet edilebilir bir hale getirilememiş olmasıdır. Dışa açık bir gelişme stratejisi takip edildiğinde sanayileşme ilk önce ağır sanayi, sonra istihsal vasıtaları sanayii daha sonra da tüketim malları sanayii kurmak suretiyle değil, fakat bu muhtelif sanayi kategorileri içinde Türkiye'nin dinamik mukayeseli üstünlük sağlayabileceği ekonomik faaliyet kollarının geliştirilmesi suretiyle gerçekleştirilir. Demek ki, Türkiye'nin bugünkü şartlarına göre, kuruluşu tamamlandıktan sonra dünya pazarlarında diğer ülkelere kıyasla maliyet ve kalite bakımından çok geri kalmayacağı ekonomik faaliyet alanlarına önem verilmesi gerekecektir. Bu faaliyet alanları arasında ve ilk devrelerde genellikle tarm kesiminin, tarımsal ham maddeler, gıda malları ve madenleri işleyen, basit ve sermaye yoğunluğu nispeten az olan istihsal metodlarının kullanıldığı sanayi kollarının, turizmin ve işçi ihracının önemli yer tutacağı açıktır. Daha ileri seviyede teknik bilgi ve tecrübe gerektiren istihsal vasıtaları ve tüketim malları sanayii ise ilk merhalede özel yabancı sermaye ile işbirliği yapmak suretiyle daha süratli şekilde kurulabilir (17).

17) Şüphesiz ki, tam istihdam şartlarında hareket eden ve statik bir analiz çerçevesi içinde kalarak kaynakların dağılımında milletlerarası ihtisaslaşmanın her iki ülkenin de refahını arttıracığı sonucuna varan, buna göre de dış ticaretin tamamen serbest bırakılmasını tavsiye eden klâsik mukayeseli üstünlük prensibi gelişen ülkeler ve Türkiye için bahis konusu olamaz. (Bu hususta bkz. M. Myint, "The «Classical Theory» of International

7. Türkiye'de kalkınma süresi boyunca prensip olarak karma ekonomi sisteminin devamının en uygun olacağını tespit etmek başka, bu sistem içinde ekonomik kalkınma ve sosyal adaletin daha süratle gerçekleştirilmesi için gerekli reformların yapılması, muhtelif politika tedbirlerinin sosyal adalet ve kalkınma hızı üzerindeki etkilerini dikkatli şekilde tah-

Trade and the Underdeveloped Countries», *The Economic Journal* (Haziran 1958) Aynı zamanda G. Myrdal, *An International Economy*. 19. yüzyıl boyunca az gelişmiş ülkeler ve kolonilerde iç talep noksanı dolayısıyla ihracata yönelme ve pazarların genişlemesi istihsal ve istihdamın artırılması, istihsal tecrübesinin ve tekniğin ilerlemesi, verimliliğin artması gibi müspet sonuçlar doğurmuştur. Bu olayları statik mukayeseli üstünlük ile değil, A. Smith'deki «iç talebe göre fazla istihsalın mahreği» (**vent for surplus**) tezi ile izah edebiliriz. (Bkz. H. Myint, **adi geçen eser**). Bu tez dahi kanaatimce bugünkü gelişen ülkeler ve Türkiye için bahış konusu edilemez. Bu tezin reddedilmesini gerektiren çeşitli sebeplerden biri olarak gelişen ülkelerde bir iç talep noksanının mevcut bulunmaması zikredilebilir.

Burada Türkiye için kabul edilen, dinamik mukayeseli üstünlük prensibi ve bunun gelişen ülkelerin ekonomik bünyesine uygun olarak tadil edilmiş şeklidir (dinamik mukayeseli üstünlük prensibi için bkz. Fasil 1, (53) nolu. dipnotunda **adi geçen eserler**) Tadil edilmiş dinamik mukayeseli üstünlük prensibinin uygulanması sonucunda gelişen ülkelerin dış ticareti tamamen serbest bırakması, gümrük resimlerinin ve ithalat kısıtlamalarının kaldırılması gibi politika tavsiyelerine varılmayacağı açıktır. Gaye, dar bir çerçe-

min ve tespit ederek fiilen uygulanmakta olan ekonomi politikasının düzeltilmesi başka meseledir. Türkiye'de karma ekonomi sistemi muhafaza edilmekle beraber her bir ekonomik kesimde uygulanmakta olan tedbirlerin yeniden gözden geçirilmesine, gerekli değişmelerin bir an önce yapılmasına ise büyük ihtiyaç vardır. Önümüzdeki ilk yıllar için alınması gerekli en acil ve önemli tedbirler vergi sisteminin ıslahı, vergi kaçakçılıklarına mani olunması, gelir vergisinin artırılması, özellikle tarım kesimlerinden alınan gelir vergisinin kapsamının genişletilmesi, arazi ve bina vergisinin ıslahı, yatırımların ihracatı geliştiren, ithalat ihtiyacını azaltan ve böylece tediye bilânçosu açıklarını düzelteren alanlara yöneltilmesi, sulama, tohum ıslahı, kooperatifleşme v.s. yoluyla yapılacak tarım reformu, bankacılığın ve kredi sisteminin yeniden düzenlenmesi ve sermaye piyasa-

ve içinde, milletlerarası ihtisaslaşma ve dış ticaretin kabulü ve kaynakların dağılmasının bu esasa göre ayarlanmasıdır. Bu prensipler dahilinde dış ödemeler bilânçosu açıklarını kapatmak yahut indirmek, süratli ekonomik kalkınma için dışarıdan yardım almak gereğini azaltmak üzere, ihracat ve ithal-ikame sanayi kollarını geliştirirken uzun vadede dünya pazarlarına göre kalite, maliyet ve fiyat bakımından çok geri kalmayacağımız sanayi kollarına öncelik verilmelidir. Bu stratejiyi kısaca, «dışa bağlı» değil, «dışa açık ekonomi politikası olarak özetlemek mümkündür.

H. B. Chenery'nin de belirttiği gibi, «Comparative Advantage and Development Policy», *American Economic Review*, Papers and Proceedings (Mart 1961) kaynakların dağılımı meselesini en iyisi sektörel bir plân çerçevesinde ve kesimler arasındaki bağlantıları da tespit suretiyle

sının kurulması, doğum kontrolü ve nüfus artış haddinin düşürülmesi olarak görülmektedir. Toprak reformu da önemli olmakla beraber ancak daha uzun bir süre içinde gerçekleştirilebilir.

8. Burada şu hususu da belirtmek gerekir ki, herhangi bir politika tedbirinin sosyal adalet ve ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini tespit etmek başka, sosyal adalet ve süratli ekonomik kalkınma gayelerine verilecek öncelik ve önem derecesine göre muhtelif politika tedbirleri arasında bir seçim yapmak başka bir meseledir. Herhangi bir politika tedbirinin ekonomik kalkınma ve sosyal adalet üze-

haledebiliriz; böylece klâsik mukayeseli üstünlük prensibinde hesaba katılmayan önemli bir husus, kesimler arası bağlantılar da analizimize dahil edilmiş olur. Bu şekilde hazırlanacak uzun vadeli plânda tarım mallarına vaki dış talebin esnekliği hesaba katılacağına göre kaynakların dağılımında, zirai ham madde ve gıda malları istihsalinde ihtisaslaşılması gibi, statik mukayeseli üstünlük prensibinin uygulanması halinde varabileceğimiz sonuca kıyasla farklı bir sonuca varmış oluruz. Diğer taraftan, bu ahenkli büyüme plânından büyümeye mutlaka ağır sanayi kolunun kurulması suretiyle başlanması gereği de çıkmaz. Ancak, yatırımların politik, davranışlar, doğum haddi, emeğin yetiştirilmesi gibi rakkamlandırılmayan hususlar üzerindeki etkilerini plâna dahil etmek güç olmakla beraber bu gibi hususlar geniş hatlarıyla gözönünde bulundurmak ve plân sonuçlarını buna göre tadil etmek mümkündür.

Türkiye uzun vadede Ortak Pazara girsin yahut girmesin dış ticaret ve kaynakların dağılımı politikasının yukarıdaki esas dahilinde yöneltilmesi şarttır.

rindeki etkilerinin ayrıntılı ve doğru şekilde tespit edilmesi teknik bir mesele ve ihtisas işidir. Sosyal adalet ve ekonomik kalkınma gayelerine verilen önem derecesi ve buna göre muhtelif politika tedbirleri alternatifleri arasında yapılacak seçim ise teknik değil, politik bir meseledir. Bu sebeple de bu husustaki nihai seçim, demokratik sistem içinde kamuoyunu temsil eden parlâmentoya aittir. Nitekim, bu felsefe uygun olarak demokratik düzen ve karma ekonominin hakim olduğu ülkemizde Devlet Plânlama Teşkilâtı ekonomi politikasını tayin eden nihai karar mercii değil, ekonomik ve sosyal politika tedbirleri seçimi ve nihai kararların verilmesi hususunda parlâmentoya yardımcı olan teknik bir danışma kurulu hüviyetindedir.

9. Son olarak önemle belirtelim ki, karma ekonominin bugünkü gelişmesi ve bugün demokratik sistem içinde muhtelif kesimlerde alınacak politika tedbirleri yahut yapılacak reformlar uzun bir süre sonucunda devlet kesiminin önem kazanarak özel kesimin tahdit edilmesi esasına göre ayarlanırsa, böyle bir gelişme sosyalist diktatörlüğe yol açabilir, ferdi ve siyasi hürriyetler ve demokrasi sistemi ile ergeç çatışma haline düşebilir. Yahut böyle bir sonuçla karşılaşılmasa dahi mevcut problemleri halletmez, aksine bürokrasi ve ekonomik durgunluk yaratır. Buna karşı karma ekonomi düzeni, gelişme ilerledikçe ve tedricen modern refah devleti uygulamasına dönüşmeli, özel teşebbüs zamanla önem kazanmalı ve fakat kontrol altına alınmalıdır. Sosyal adalet ve fırsat eşitliği ise topyekûn devletleştirme gibi yanlış bir yolla değil, vergi sistemi, ve bu arada gelir ve miras vergileri, ücret politikası, sosyal mevzuat eğitim ve sağlık hizmetleri gibi tedbirlerle sağlanmalıdır.

Ayın Ekonomik Olayları

Ortak Pazar ile Türkiye arasında katma protokol imzalandı

Faruk ÇEHRELİ

12 Eylül 1963 tarihinde imzalanıp 1 Aralık 1964 de yürürlüğe giren Türkiye AET ortaklık anlaşmasının ikinci dönemi olan geçiş dönemi 23/Kasım/1970 günü Brüksel'de imzalanan katma protokolle yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Tarihi Val Duchess şatosunda Dış İşleri Bakanımız İhsan Sabri Çağlayangil ve Ortak Pazar ülkeleri Dış İşleri Bakanları tarafından imzalanan katma protokol, Türkiye'nin Ortak Pazara tam üye olmak bakımından attığı en önemli adımdır. Ankara anlaşması gereğince hazırlık döneminin bitimine altı ay kala, Türkiye ile topluluk arasında müzakereler başlamıştı. Türkiye 1969 Aralık ayında toplanan Ortaklık Konseyinde Ortaklık tarafından ileri sürülen global teklifler karşısında görüşünü 1970 Mayıs ayında bildirmiş idi. Türkiye bu teklifinde özellikle tarım (tütün ve turuncgiller için ekspreferanslar) sanayi maddeleri (teks-

til maddeleri için topluluğun tatbik ettiği kotaların tamamen kaldırılması v.s. ve mali yardımın artırılmasını talep etmişti.

Topluluk Türkiye'nin son talebelerini de nazarı itibare alarak hazırladığı nihai şekli 22 Temmuz 1970 tarihinde Brüksel'de Bakanlar seviyesinde toplanan Ortaklık Konseyince incelenip kabul edilmişti.

Bilindiği gibi AET Türkiye Ortaklık Anlaşması; üç merhalede gerçekleşmeyi ön görmektedir. Türk ekonomisinin sarsıntısız bir şekilde, son merhale olan akit tarafların ekonomi politikaları arasında koordinasyonu güçleştiren ve gümrük birliğinin tesisini temin edecek beş yıllık bir hazırlık dönemi idi, bu dönemin gayesi Türk ekonomisine geçiş döneminin şartlarını yerine getirecek gücü vermektir. Bu amacı temin içinde AET den gerekli yardım yapılmıştır.

Geçiş döneminin başlıca özelliği, hazırlık döneminden farklı olarak bu dönemde Türkiye'nin aldıklarına karşılık bazı tavizler Ortak Pazar ülkelerine tanınmanın mecburiyetinde oluşudur.

Geçiş taraflar döneminde ortak ey-lemelerle iktisadî politikalarını yaklaştıracaklardır. Geçiş döneminde de Ortak Pazarın yardımı devam edecek ve Türk Ekonomisinin sarsıntısız bir şekilde intibakını temin için gerek gümrük indirimleri, gerekse miktar tahditlerinin kaldırılması bakımından 12-24 yıllık bir intibak süresi Türkiye'ye tanınmış bulunmaktadır.

Katma Protokolun Başlıca Hükümleri:

Katma protokolun yürürlüğe girişi ile birlikte Ortak Pazar iç rejimi sanayi alanının tümü için Türkiye'ye de tanınacaktır.

Bugün ithalatımızın % 35 i libere edilmiş olduğu düşünülürse Türkiye Katma protokolun yürürlüğe girişinden sonra ancak 3 senede ithalatının % 35 ini libere etmiş olacaktır.

Bununla beraber, dokuma mamulleri alanına giren 35 pozisyondan üçü için (makine halıları, pamuk ipliği ve diğer pamuklu dokumalar) gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları on iki yıllık bir sürede gitgide kaldırılacaktır. Bunun yanı sıra Topluluk iki pamuklu dokuma için Geçiş Döneminin başlangıcından itibaren tarife kontenjanları çerçevesinde % 75 başlangıç indirimi uygulayacaktır.

Sanayi alanında gümrük birliğinin Türkiye tarafından gerçekleştirilmesiyle ilgili olarak aşağıdaki usuller öngörülmüştür:

Türkiye ve gümrük vergilerini prensip olarak on iki yılda gitgide kaldırılacaktır. Bununla beraber, Türkiye'nin Topluluk

çıkışlı ithalatının yaklaşık olarak % 45 ini temsil eden maddeler için gümrük vergileri yirmi iki yıla yayılan bir takvime göre kaldırılacaktır. Bu uzatılmış indirim süresi Türkiye'nin sanayileşme gerekliliğini dikkate almak amacıyla öngörülmüştür. Bunun yanı sıra Türkiye'nin sanayileşme ihtiyaçlarını karşılamak üzere başka özel tedbirler de öngörülmüştür. Belirli sınırlar içinde, bir yandan kaldırılan gümrük vergilerini yeniden koymak, olanları arttırmak veya yeni gümrük vergileri koymak, öte yandan 22 yıllık listede değişiklikler yapmak imkânı.

Türkiye tarafından miktar kısıtlanmalarının kaldırılması belirli bir takvime göre yirmi ikiyıllık bir süre zarfında gitgide gerçekleşecektir. Bununla beraber, Türkiye'nin ekonomik gelişmesini dikkate almak amacıyla gerektiğinde Ortaklık Konseyinin bu takvimde bazı değişiklikler yapabileceği de öngörülmüştür.

Tarım ürünlerinin hemen tamamı için topluluk Türkiye'ye bir çok avantajlar tanımaktadır.

— Gümrük muaf olarak topluluğa girecek bütün Türk tütünleri için kontenjanın kaldırılması;

— Tütün ile aynı şartlarla Topluluğa girecek kuru üzüm için kontenjanın kaldırılması;

— Kuru incirler için kontenjanın kaldırılması ve bu ürüne uygulanan verginin indirilmesi (4.7 yerine % 3). Bu vergi de, intikalden sonra iki yılda sıfıra ırca edilecektir.

— Türk mandalina ve limonlar için % 50 gümrük indirimi (daha önceki % 40 yerine);

— Sofralık taze üzümlere uygulanan

tavizin genişletilmesi. Türk şaraplarına tanınacak tavizin Ortaklık Konseyi tarafından incelenmesi öngörülmüştür. Su ürünleri için ise, Ortak Balıkçılık Politikasının tatbikine başlanmasından itibaren yeni tedbirler alınacaktır. Türkiye'nin milletlerarası piyasadaki durumunun oldukça kuvvetli olması nedeniyle, fındık için tanınan taviz arttırılmayarak aynen muhafaza edilmiştir. Yeni tavizler arasında aşağıdakileri de belirtmek gerekir.

— Zeytinyağı (100 kg. da 5 dolarlık prelevman indirimi. Bu indirim 4.5 dolarlık bir ekonomik avantaj ile 0.5 dolarlık bir ticarî avantajı kapsamaktadır);

— Özellikle, bakla, zeytin, taze incir ve incir ezmeleri, şam fıstık, fıstık, ayva, kuru kayısı, bazı sebze konserveleleri, yer fıstığı gibi çeşitli meyva ve sebzeler için uygulanan gümrük vergileri % 50 indirilmiştir.

— Bazı hayvanlar ve etler, bağırsaklar, çay ve baharat, şeker pancarı, burçak, meşe palamutu, bazı kakaosuz şekerlemeler, v.s., gibi maddeler için uygulanan gümrük vergilerinde % 75 indirim yapılmıştır.

Sert buğday, kuş yemi ve çavdar için de tavizler öngörülmüştür.

Buna karşılık, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğundan yaptığı tarım ürünleri ithalatı bakımından şimdilik hiç bir taviz öngörülmemiştir.

Topluluğun Türkiye'nin tarım memleketi olarak kalmasında hiç bir çıkarı yoktur. Bilakis kendi tarım ürünleri için satış imkânı ararken birde Türkiye'nin tarım ürünleri ile uğraşmak mecburiyetinde kalacaktır. Bu bakımdan Türkiye'nin sanayileşmemesi Ortak Pazar için istenilen bir yoldur.

Türkiye, Topluluğun dış tarifelerini, maddelere göre on iki veya yirmi iki yıllık sürelerle yayılmış bir takvim çerçevesinde kabul edecektir.

Son olarak, tarafların ekonomilerinin bir faaliyet sektöründe ortaya çıkan veya dış mali istikrarını tehlikeye düşüren ya da bir bölgenin ekonomik durumunun bozulması şeklinde beliren güçlüklerle karşı koyabilmek üzere gerektiğinde başvurulacak, genel ve karşılıklı bir korunma hükmü öngörülmüştür.

Tarım alanında, Topluluk ve Türkiye karşılıklı olarak birbirlerine Ortaklık Konseyi tarafından tesbit edilecek tercihli bir rejim tanyacaklardır.

Katma Protokolün yürürlüğe girişinden bir yıl sonra ve müteakiben her iki yılda bir bu başlangıç rejiminin sonuçları Ortaklık Konseyi tarafından incelenecek ve Konsey rejiminde gerekli iyileştirmeleri yapabilecektir.

Tarafların tarım politikalarının ahenkleştirilmesine gelince Türkiye'nin, yirmi iki yıllık bir dönem zarfında tarım politikasını, Topluluk ile Türkiye arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımının gerçekleştirilmesi için Türkiye'de uygulanması zorunlu olan ortak tarım politikası tedbirlerini bu sürenin sonunda kabul edebilecek şekilde, Topluluğunkine uydurma yolu na gitmesi öngörülmektedir.

Bu dönemin sonunda, Ortaklık Konseyi tarım ürünlerinin serbest dolaşımının gerçekleştirilmesi için gerekli hükümleri tesbit edecektir.

Ortak Pazarda Katma Protokole göre işçilerin durumu:

Topluluk ile Türkiye arasında işçilerin serbest dolaşımı 1976-1986 döneminde tedricen gerçekleştirilecektir. Bu Ankara an-

laşmasının yürürlüğe girmesinden itibaren on iki ve yirmi ikinci yıllar arasında ortaklık konseyince tesbit edilecek şartlara göre işçi meselesinin halli demektir.

Öte yandan, Toplulukta istihdam edilen Türk işçilerinin çalışma ve ücret şartları bakımından uyrukluluk dolayısıyla bir ayırımı tabi tutulmamaları konusunda da şimdiden hükümler öngörülmektedir. Ayrıca, Ortaklık Konseyi bu işçilerin coğrafi ve mesleki yer değiştirmelerine ilişkin sorunları da inceleyebilecektir. Ortaklık Konseyi, bunun yanı sıra, Katma Protokolün birinci yürürlük yılının sona ermesinden önce, Topluluk içinde yer değiştiren Türk uyruklu işçiler ve bunların Toplulukta oturan aileleri lehine sosyal güvenlik konusunda kararlar alacaktır.

Son olarak, Anıkarı Anlaşmasında tesbit edilen çerçeve içinde, Katma Protokol **yerleşme hakkı, hizmetler, ulaştırma ve ekonomi politikalarının yaklaştırılması** (rekabet vergilendirme ve mevzuatın yaklaştırılması, ticaret politikası, ekonomi politikası) konularında da hükümler öngörülmektedir. Bu hükümlerin yürürlüğe konulmasıyla ilgili usuller Geçiş Döneminde Ortaklık Konseyince kararlaştırılacaktır.

3. Yeni **MALİ PROTOKOL**; bu Protokol, Topluluk üyesi Altı Devletin Türk ekonomisinin emrine 5 yıldan daha az olan bir dönem için 195 milyon dolarlık bir meblağ tahsis edeceklerini **öngörmektedir**. Gerçekten bu dönem Katma Protokolün yürürlüğe girişinden itibaren işlemeye başlayacak (bu arith onaylama usulle-

rinin tamamlanmasına bağlı bulunmaktır) fakat her hal ve kârda 23 Mayıs 1976 da sona erecektir.

Bu meblağ yatırım projelerinin özel şartlarla finanmanına tahsis edilecektir. Bu amaçla, aşağıdaki şartlar öngörülmüştür: Azami süre 3 yıl; 8 yıla kadar gidebilen bir ödemesiz dönem; tabanı enfrast-rüktür projeleri için yılda % 2,5 ve sanayi projeleri için de % 4,5 olan bir faiz.

Avrupa Yatırım Bankası birinci Malî Protokolda olduğu gibi, bu mali yardımın da idaresiyle görevlendirilmişdir.

Öte yandan, Malî Protokolün uygulanması sırasında Topluluk yukarıda öngörülen 195 milyon h. b. lik yardımın, Avrupa Yatırım Bankasının kendi kaynaklarından piyasa şartlarıyla vereceği ve toplam miktarı 25 milyon h. b. ne ulaşabilecek ödünçlerle tamamlanması imkânını inceleyecektir.

Bu çerçeve içinde, Türkiye tarafından sunulan yeni yatırım projelerinin Malî Protokolün yürürlüğe girmesiyle birlikte tasvip edilebilmesi ve taahhütlerin gecikmeksizin yerine getirilmesi için, Avrupa Yatırım Bankasının bunları şimdiden incelemeye başlayabileceği de ayrıca öngörülmektedir.

Son olarak, Türkiye ve Topluluk, Malî Protokolün sona ermesinden bir yıl önce, yani 23 Mayıs 1975 den itibaren, gerektiğinde malî yardım alanında yeni bir dönem için alınabilecek tedbirleri incelemeye hazır olduklarını beyan etmişlerdir.

Atatürkçü Ekonomik Politika

Orhan BULDAÇ

Düşünce akımları ne yönde gelişirse gelişsin, gök kubbe altında ifade olunmamış yeni düşünceler bulmak çabası nekadar yoğunlaşırsa yoğunlaşsın Bağımsızlık, özgürlük, bilimsel uğraş, halkın mutluluğunu sağlama ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak çabasının en tutarlı ifadesi olan Atatürkçülük, değerinden hiçbir şey kaybetmeyecektir. Kaybetmeyecektir diyoruz çünkü, asrımızın bilim ve düşünce alanında kaydettiği gelişmelerin hiçbirisi, Atatürkçülük dediğimiz görüş ve eyleme aykırı düşmemektedir. Özellikle tüm gelişmeler kişi ve ülkeler bakımından egemen ve özgür olmanın önemini arttırmakta; egemenlik ve özgürlüğe hak kazanabilmenin bilimsel uğraş ve çağcıl düzeye ulaşmakla olan ilgisini iyice pekiştirmektedir.

Yaşanan çağın nitelikleri arasında; üretim öğelerinin rasyonel kullanımı, üretimde kullanılan teknik ve araçların etkinliği, üretilen mal ve hizmetlerin ekonomik

güçler arasında dağılımı, üretime dayalı ekonomik güç yolu ve ulusal varlıkları sürdürme ve egemen kılma çabaları ve son olarak ekonomik varlıkların karşılıklı etki ve ilişkilerini kapsayan ekonomik nitelikler, önemli yer tutmaktadır. Çağı nitelleyen oluşumlar içerisinde önemli yeri olan ekonomik olaylara etkili olmak, ekonomi politikasının başlıca amacı ve konusudur.

Biz Atatürkçü Ekonomik Politikadan söz açarken, kişilerin mutlulukları yanında ulusumuzun geleceği yönünden büyük önem arzeden, ihtiyaç ve olanaklar arasındaki ilişkilerden doğan ekonomik olaylar karşısında izlenecek politikayı Atatürkçülüğün genel ilkelerinden yararlanarak saptanmasını ve bu politikanın koşullarının tesbitini kastetmekteyiz.

Atatürkçülüğü bağımsızlık ve özgürlük içerisinde, müsbet bilimin rehberliğinde ulusal benliği muhafaza ederek devrimci yöntemlerle çağdaş uygarlık düze-

yine ulaşmak çabası olarak tanımlayan görüşten hareket ederek diyoruz ki; Atatürkçülük, çağdaş yorumlamalara da uygun olarak, ekonomik sorunların çözümü ve ekonomik kalkınmanın zorunluluğunu kapsayan bir ekonomik öze sahiptir. Çağdaş olmak amacı ancak ekonomik yöntemlerle ulaşılacak bir hedeftir. Bu amaca ulaşmada izlenecek ekonomik politikanın koşullarını Atatürkçülük düşünce ve eylemlerden çıkartmak olanağına sahibiz.

Büyük düşünür Ziya Gökalp 1923 yılında yayınladığı «TÜRKÇÜLÜĞÜN ESASLARI» adlı eserinde, Atatürkçü Ekonomik politikanın koşullarının tesbitine yardımcı olacak çok önemli ifadelere yer vermiştir. Ziya Gökalp sözkonusu eserinin bir bölümünde Atatürkün Türkçülüğüne de değinerek aynen şöyle demektedir: —« Maamafih, Türkçülüğe dair bütün bu hareketler akim kalacaktı, eğer Türkleri Türkçülük mefkûresi etrafında birleştirecek büyük bir inkiraz tehlikesinden kurtarmaya muvaffak olan büyük bir dahî zuhur etmeseydi. Bu büyük dahînin ismini söylemeye hacet yok, bütün cihan bugün Gazi Mustafa Kemal Paşa adını mukaddes bir kelime addederek heran hürmetle anmaktadır. Evvelce Türkiyede, Türk milletinin hiçbir mevkif yoktu. Bugün, her hak Türkündür. Bu topraktaki hakimiyet Türk hakimiyetidir, siyasete, harsa, iktisada hep Türk halkı hakimdir. Bu kadar kat'i ve büyük inkılabı yapan zat, Türkçülüğün en büyük adamıdır.»

Ziya Gökalp'ın yukarıda yer alan ifadesinde konumuz bakımından olduğu kadar Türkçülük yönündende çok ileri görüşler bulunmaktadır. Ziya Gökalp Türkçülüğü, Türk halk ve Türk vatanına hizmet olarak görmekte, bunun içindirki hizmetlerin en büyüğünü yapan Atatürk'ü en büyük Türkçü olarak nitelemektedir. Kendi vata-

nında önceleri bir parya muamelesi gören Türk, ancak Kurtuluş Savaşı ile vatandaş olmak hakkına kavuşmuştur. Atatürkün büyük çaba ve devrimleri sonunda Türk halkı, ulusal kültürüne, siyasete ve iktisadi hayata hakim olmak fırsatını elde etmiştir. Bu görüşe dayanarak Atatürkçü Ekonomik Politikanın ilk koşulunun ekonomik hayatta ulusal egemenliğimizin sağlanması olduğunu söyleyebiliriz. Ekonomik hayata egemen olmak, kültür, sanat ve siyasette de egemenliğimizi sürdürme bilme olanağını kazandıracaktır. Ekonomik hayata hakimiyet bir yanı ile ekonomik gelişmelere yalnız ulusal güçlerin egemen olmasını, bir yanı ile de ekonominin toplum yararına işlemesini ifade eder. Çünkü ekonomiye ulusal güçlerin dışında yabancı varlıkların girişi hâkimiyetin paylaşılması sonucunu doğurur. Ulusal güçlerden yalnız bir kesimin ekonomiye hâkimiyeti ise, toplumsal dengeyi bozacağı gibi ekonomik hâkimiyetin halk çoğunluğunun elinden azınlığın eline geçmesini sağlar. Her iki uygulamanın da Atatürkçü eylem ve düşünceye aykırılığı açıktır.

Atatürkçülükte hâkimiyet ilkesi büyük değer taşır. Siyasal düzenimizin biçimlenmesinde «Hâkimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir» ilkesi büyük rol oynamıştır. Bu ilkeye bağlılık Atatürkü ve Atatürkçü kuşakları Cumhuriyet rejimine tutku ile bağlamıştır. Cumhuriyet rejimi özgürlük ve egemenliğimizin en güzel ifadesidir. Ulusal çabalarımızın başında, cumhuriyeti yaşatmak gelir. Cumhuriyetin temeli olan özgürlük ve egemenliğimizin korunması ise ulusal politikalarımızın en önemlisi sayılmak gerekir. Bu nedenle sürdürülen politikaların özgürlük ve egemenliğimizi sağlamlaştırmaya nitelikte olması zorunludur.

Atatürkçü ekonomik politikanın diğer koşulu ise, Cumhuriyeti yaşatmak ve

Cumhuriyete temel olan ulusal özgürlük ve egemenliğimize uygun yöntemleri uygulamaktır. Bu koşul, Türk kalkınmasını gerçekleştirmeye dönük ekonomik politikanın demokratik düzen içerisinde, özgürlük ve egemenliğimizden hiçbir şekilde taviz vermeden uygulanmasını gerektirmektedir. Ekonomik gelişimlerle ülkenin egemenliğini gölgelemek Atatürkçülüğe ne kadar aykırı ise; uygulanan yöntemlerin halkımız arasında aşırılıklara neden olması, ekonomik özgürlüklerin belirli kişi ve zümreler lehine kısıtlanması da aynı oranda aykırıdır. Atatürkçü Ekonomik Politika çağdaş düzeye çağın gerekliliği ve gerçeklerine uygun yollardan ulaşmayı önerir. Toplumsal denge ve barış ve biraz daha ileri bir görüş olarak sınıfsız ve zümreler lehine kısıtlanması da aynı oranda aykırıdır. Atatürkçü Ekonomik Politika çağdaş düzeye çağın gerekliliği ve gerçeklerine uygun yollardan ulaşmayı önerir. Toplumsal denge ve barış biraz daha ileri bir görüş olarak sınıfsız ve zümresiz bir toplum olmak çabası Atatürkçü Ekonomik Politikanın nitelik ve hedeflerinden sayılır.

Atatürk «Hürriyet ve İstiklâl Benim Karakterimdir» derken kendini millettten ayrı olarak görmemiş özellikle milli karakterimizin ve yapımızın niteliğini ifade etmiştir. İzliyeceğimiz politikalar hem ulusumuzun özgürlük ve egemenliğini sağlayacak, hem de halkımızın sahip olduğu sosyal ve ekonomik hakları kullanır hale getirecek ve hiçbir şekilde kişi ve zümre tahakkümüne araç olmayacaktır. Atatürkçü Ekonomik Politika ulus ve halkımız yararına işleyen bir yöntem öngörmektedir.

Atatürkçü Ekonomik Politikanın koşul ve hedefleri üzerinde daha çok şeyler söylemek olanağı vardır. Bu kısa açıklamalarımız ile Atatürkçü Ekonomik Politi-

kanın uluslararası politikada haysiyetli ve egemen olmanın, içerde de kalkınma ve toplumsal barış sağlamanın yolu olduğunu ifade etmek istedik.

Atatürk Yaşamı boyunca, ulusal egemenliği her şeyin üzerinde tutmuş ve bu ilkeyi eylem ve düşüncelerinin mihrakı yapmıştır. Kapitülasyonları kaldırarak ekonomik egemenliğimiz üzerindeki baskılara son vermiştir. Osmanlı borçlarını öz kaynaklarımızla ödemek başlıca kaygısı olmuştur. Bu politika ile ulusumuz şeref ve itibar kazanmıştır. Kesin hedef olarak seçtiği çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmada müsbet bilimi rehber olarak tarım ve sanayide ülkemizin olanaklarına uygun biçimde yoğun çabalara girişmiştir. Altyapı ve üstyapı devrimleri ile sosyal ve ekonomik yapımızda derin değişiklikler yapmıştır. Kalkınmanın en büyük itici gücü olan ulusal hedefleri saptayarak millete göstermiştir. Sanayileşme çabasını programa bağlayarak şekerden çimentoya, dokumadan çelik yapımına, karayolundan demiryoluna dek çeşitli alanlarda başarılı sonuçlar almıştır. Toplumsal barış için iş hayatını düzenleyen kanunlara ve mevzuata büyük değer vermiştir. Yaptıkları ile belirli bir doktrinin hizmetinde olmaktan çok uzak, yalnız milletin hizmetinde olmayı hedef almıştır.

Ekonomik gücümüzü hesaba katarak, ekonomik girişimlerde devlete önderlik görevi yüklemiş ancak, özel kesime de çalışma alanı bırakmıştır. Kazanılan eserler hep bu yöntemin eseridir. Atatürkçü Ekonomik Politikanın uygulama aracı devlete ağırlık veren güdümlü bir ekonomidir. Bu yöntemde devlet önderlik eder, özel sektör kendi olanakları ölçüsünde girişimlerde bulunur, fakat hiçbir şekilde özel sektör ve yabancı güçler lehine devletin gücü ve egemenliğimiz istismar et-

tirilemez. Devlet, halkın ve ülkenin güçlenmesi misyonunu taşır. Halkı sömüren tekelsizlik yoktur. Devrimci anlayış devlet tarafından temsil edilir.

Aramızdan ayrılışının 32 inci yıl dönümünde Atatürk ü gerçek yanlarıyla anlamaya ve yorumlamaya mecburuz. Atatürkçülük bir ülkü ve düşünce sistemi olarak sorunlarımızı çözümlemede izliye-

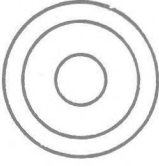
ceğimiz tek yolu olmalıdır. Atatürkçü Ekonomik Politikanın koşulları ve hedeflerinde uyguladığımız politikalarla karşılaş- tırılıp sonuçlarını değerlendirmek vardığı- mız aşamalar hakkında kesin fikir vere- cektir.

Atatürke ve Atatürkçü yöntemlere duyulan ihtiyacın her yıl daha da arttığını söylemek zorunluğu, gerçek Atatürkçüler için çok acıdır.

Kapitalizm, Sosyalizm, K a r m a E k o n o m i ve Türkiye

Prof. Dr. Mükerrerem Hiç

I. Ü. İktisat Fakültesi
Sekreterliğinden tedarik edilebilir.

Proje Bazında Döviz Tahsisi Esaslarında Yapılan değişiklikler

Renan BAYKAN

GİRİŞ

Bilindiği gibi, ihracatın geliştirilmesi maksadı ile Hükümetçe çeşitli teşvik tedbirleri alınmış bulunmaktadır. Bu tedbirlerin en önemlileri arasında, vergi iadesi, ihracat muamelelerinde vergi, resim ve harç istisnası, düşük faiz ve reeskont imkânı kredi kolaylıkları ve döviz tahsisi sıralanabilir.

Biz bu yazımızda, Devlet Plânlama Teşkilâtınca ihracatçılara sağlanan proje bazında döviz tahsisi imkânından söz etmek istiyoruz.

Hatırlanacağı üzere, 13.9.1968 tarihinde yürürlüğe giren 6/10649 sayılı Kararname ile, ihracatçılara döviz tahsisi imkânı sağlanmıştı. Ancak 10 Ağustos 1970 tarihinde yürürlüğe giren 7/1117 sayılı bir kararname ile ihracatçılara sağ-

lanan proje bazında döviz tahsisi esaslarında ihracatçı lehine bazı değişiklikler yapılmıştır.

Döviz Tahsisinin Özelliği

Ihracatçılara sağlanan döviz tahsisinin iki ayırıcı özelliği bulunmaktadır: Bunlar, a) Düşük teminat, b) Transfer önceliği şeklinde özetlenebilir. Teminat nisbeti, tahsis olunacak dövizin T.L. karşılığı-
nın % 10'u oranındadır.

Döviz Tahsisinden Kimler Yararlanabilir?

7/1117 Sayılı Kararname ile getirilen yeni hükümler sayesinde imalatçı ihracatçılar yanında imalatçı niteliği olmayan ihracatçı sermaye şirketleri ile geçici kabul yolu ile ithalat yapan imalatçıların da, bu imkândan yararlanmaları sağlanmıştır. Anlaşılacağı üzere D.P.T., yeterli

ihracat kadrosunu kuramayan küçük ve orta işletmelerin birleşerek ihtisaslaşmış birer ihracat şirketi kurmalarını teşvik amacını gütmektedir. Ancak, proje bazında döviz tahsisinden yararlanacak ihracatçıların mamüllerini serbest döviz karşılığında (*) İhraç etmeleri veya yurt içinde satmaları gereklidir.

Diğer taraftan, imalatçı firmalar ile sermaye yönünden bir bağımlılığı olmayan ihracatçı sermaye şirketleri, ihracı sözkonusu mamüllerin imâl ve ihracı için ithâlî lüzumlu ham ve yardımcı maddelerle ambalaj malzemelerini, imalatçıların işletme ve işletmeleri veya tesislerinin tevsi ve yeni yatırım ihtiyaç maddelerini ithâl ederek, mamülleri ihraç edilecek imalatçılara tevzi ve devir etmek zorundadırlar. İmalatçı firmalar ile bir sermaye ilişkisi olan, fakat kendisi imalatçı olmayan ihracatçı sermaye şirketlerinden (**) devir taahhünamesi ve mukavelesi aranmamaktadır.

TAHSİS EDİLEN DÖVİZLE HANGİ MALLAR İTHÂL EDİLEBİLİR

Transfer önceliği tanınan dövizler, İthalat Yönetmeliğine ekli «Tahsisli İthâl

(*) Serbest Döviz ABD Doları, diğer konvertibl paralar ve konvertibl APA dövizleridir (RCD. Anlaşmasına dahil ülkelere bu Anlaşma hükümleri dahilinde yapılan ihracat da serbest döviz karşılığı yapılmış ihracat sayılır.)

(**) İmalatçı firmaların iştirakleri ile kurulan ihracatçı sermaye şirketleri ile imalatçı firmaların sermayelerine iştirak etmiş bulunan fakat kendisi imalatçı olmayan ihracatçı sermaye şirketleri (Anonim, Limited ve Sermayesi paylara bölünmüş Komandit Şirketler) bu gruba girmektedir.

Malları Listesinin» muhtelif faslındaki «İhracatı Teşvik ve Geliştirme Kotası» ndan tahsis olunur. Bu kotadan aşağıdaki maddelerin ithâlî için döviz tahsis edilmektedir:

1 — Belirli bir ihraç partisinin imâlî için lüzumlu ham ve yardımcı maddelerle, ihracı için kullanılacak ambalaj malzemeleri ithâlî,

2 — İmalatçı ihracatçılar ile ihracatçı sermaye şirketlerine geçici kabul yolu ile mal ithâl edip bunları işledikten sonra ihraç eden imalatçıların işletme veya işletmelerinin, ithâlî gerekli ihtiyaçlarının temini (yedek parça vs.),

3 — İmalatçı ihracatçıların ve ihracatçı sermaye şirketlerinin tesislerinin tevsi veya yeni yatırımları

DÖVİZ TAHSİSİ HANGİ İTHÂL LİSTELERİNDEN YAPILIR?

İthâl edilmesi istenen maddelerin, ithâlî yasaklanmamış mallardan olmaları şartı ile, Liberasyon veya Tahsisli İthâl Malları Listelerinde yer alıp almadığına bakılmaksızın ihracatı teşvik ve geliştirme kotasından döviz tahsis edilebilir. Ancak işletme işletmeler ihtiyacı için yapılacak döviz tahsisinde, ihtiyaç konusu maddelerin «Liberasyon veya Tahsisli İthâl Malları» Listelerinde yer almış olmaları icabetmektedir.

TAHSİS OLUNACAK DÖVİZ MİKTARI

Tahsis edilecek döviz miktarı, D.P.T. «Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu» tarafından uygun görülen ihracat partisnin kıymetinin % 50 sini geçemez. Bu % 50 lik tavan içinde kalmak

şartı ile, sınai ameliyenin özelliği ve mamûlün içindeki yabancı madde nisbeti gözönünde bulundurularak, D.P.T. tarafından tahsis olunacak döviz miktarı tesbit olunur.

Anlaşılabileceği üzere, bu miktar % 50 oranının altında olabileceği gibi, ihraç edilecek mamûl için, ithali lüzumlu bir madde ve malzeme bahis konusu değilse, bu mamûlün imalatçısına veya ihracatçısına imalat partisi ile ilgili olarak hiç döviz tahsisi yapılmaması da mümkündür.

a) İmalatçı ihracatçı dilerse; bu % 50 nisbetindeki döviz tahsisinin tamamını, ham madde ve ambalaj malzemesi ithali için talep eder,

b) Veya duruma göre, % 50 lik tavan içinde kalmak kaydıyla;

aa) İhracat değerinin en fazla % 25'i oranında ham, yardımcı madde ve ambalaj malzemesi ve,

bb) İhracat değerinin en fazla % 25 oranında işletme ihtiyacı, ile tevsi veya yeni yatırım için gerekli donanım ithal edilebilir. (Makinalar vesair teçhizat)

Bilindiği üzere, eski kararname tevsi ve yeni yatırım ihtiyaçları için döviz tahsisine pek cevaz vermiyordu. Yedek parça, mamûlün bünyesinde bulunmayan yardımcı malzeme vesaire gibi işletme ihtiyaçlarının temini için ise ancak ihracat değerinin % 15'i oranında döviz tah-

sis edilebiliyordu. 7/1117 sayılı Kararname bu yönden, büyük bir boşluğu doldurmuş bulunmaktadır.

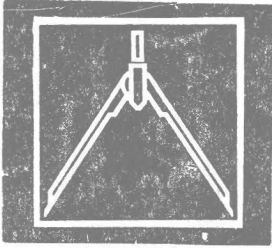
DAHA ÖNCE YAPILMIŞ İHRACATA KARŞILIK DÖVİZ TAHSİSİ MÜMKÜN MÜDÜR?

Proje bazında döviz tahsisi, istikbale muzaf, ileride ihraç edilebilecek mamûllerle ilgilidir. Daha önce yapılmış ihracata karşılık, ihracatı teşvik ve geliştirme kotasından herhangi bir tahsis yapılamamaktadır.

Bilindiği gibi, realize edilmiş olan ihracat için döviz tahsisi, «İhraç veya Yurt içinde Dövizle Satış Mevzuu Mamûller için lüzumlu Ham ve Yardımcı Maddelerle, Ambalaj Maddelerine Döviz Tahsisi Esaslarına Dair Yönetmelik» uyarınca Ticaret Bakanlığı emrindeki ayrı bir kotadan yapılmaktadır.

Sayın Cem Tarhan'ın da bir yazısında belirttiği gibi, proje bazında döviz tahsisi sistemi ile Ticaret Bakanlığınca uygulanan döviz tahsisi arasında fark, birincinin teşvik, diğerinin mükâfat niteliğinde olmasıdır.

Yukarıda kısaca esaslarını açıkladığımız, proje bazında döviz tahsisinden yararlanmak için, yerine getirilmesi gerekli müracaat formaliteleri ile tahsis alınmasından sonra izlenecek işlemlere başka bir yazımızda değineceğiz.

Trezoröri

Metin SÜDEN

- Genel olarak bankalar :
- Kredi muameleleri yaparak 'borç' verirler,
 - Meblağların (memleket, parası, döviz) nakline tavassut ederler,
 - Kabul ettikleri mevduatı muhafaza ve mudilerin tâlimatları üzerine öder veya devrederler.

Bankacılık işlemleri dolayısıyla, bankaların parayla, nâkid mevcuduyla yakın ilgileri vardır. Diğer bir deyimle, bankalar konuları icabı nâkidle iş görmektedirler. Gittikçe gelişmekte olan çek tedâvülü bir yana bırakılrsa dâhi nâkidin hesaplaşmalarda mahsup muameleleri lehine eski dönemini muhafaza etmediği söylenebilir. Bununla beraber, prensip olarak, çekle veya hesaben ödemek zorunluluğu olmadığından, nâkid talebini her an karşılamak gerekir. Nitekim, çek dâhi daima hesaba yatırılmaz. Günlük tediyelerin

çekle ödenmesi karşı tarafın rıza ve müsaadesine bağlıdır. Bankacılık hizmetlerini geliştirip çek tedâvülünü en yüksek derecede genelleştirip, nâkid kullanılmasını büyük ölçüde önleyeceği günlere kadar, bankalar kasalarında veya muhitlerindeki Merkez Bankasında nâkid durumlarının muhafazasına itinâyla gayret göstereceklerdir.

Bankaların 'para ticareti'ne tavassut ettikleri düşünüldüğü takdirde nisbeten düşük faiz haddiyle topladıkları mevduatı daha yüksek faiz haddiyle plâse ettiklerinde, kaynaklar ve kullanışlar arasında mevcut olması gereken karşılıklı uygunluğa 'trezoröri' denmektedir. Kalın hatlarla bu tarifde trezorörünün gayet ince dikkatlere muhtaç olduğu belirmektedir.

Bankalarda 'trezoröri' aktif ve pasif muameleler arasında bir menteşe gibi kaynak ve kullanışlar arasında bağlantı

sağlar. Bağlantının düzenle çalışması, ancak, 'trezoröri' servisinin bilgi, tecrübe, sezîş isteyen meslekte, yetişmiş muktedir elemanların mevcudiyetiyle temin edilebilir.

Bankanın muhtelif servisleri, kaynak veya kullanışlar ve bazan her ikisine birden, çalışabilirler (Borçlu ve Alacaklı cârilerin tek serviste toplanması gibi), İş hacminin icablarına uyarak taahhütler (mevduat), plasmanlar servis itibâriyle ayrıldıklarında aralarındaki fark kesin olarak ortaya çıkmaktadır. Tâbiyatıyla ,ısrf bankacılık hizmetleriyle ilgilenen (havale, eşhâm, kiralık kasalar ve benzerleri) servisler, görevleri icâbı doğrudan doğruya kaynak ve kullanışlara müteveccih bir programa tâbi olmasalar da trezoröriyle ilgili oldukları durumlar vardır.

Kaynaklar ve kullanışlar arasında, tesbit edilen nisbette mutabakatın devamlılığı şarttır. Toplam nakid mevcudu olarak tanımlanacak; kasa, Merkez Bankası, karşılığı temin edilmiş banka çekleri, taahhütler toplamının, belirli nisbetlerden edinilen zâurî karşılıklarını gayet hafif dalgalanmalarla takip ederler. Bu dalgalanmaların hesaplanan karşılıklara nisbetle büyük farklar arzemesi, fark artı olduğunda kullanış eksikliğini, aksine ekşi durumda olması kısa mevcudu kifâyet-sizliğini gösterir.

Randımanı yükseltmek için bankalar, tediyele kolaylıkla yapmak üzere kasa-larında saklayıp plâse etmeyeceği nakid mukâbil, ihtiyaç fazlalarını verimli işlemlere tahsis etmek zorundadır. Trezoröri servisi banka faaliyetlerinin muvazenesini sağlayan bir beyin merkezi musabesindedir. Müşterilerinin mevduatını kabul-den çekinemeyeceği gibi, ödeyeceği faizi karşılamak üzere daha yüksek faizle plâse etme zorundadır.

Demek oluyor ki, trezoröri de ödeme imkânsızlıklarını önleme yanında, ihtiyaçtan fazla kasa mevcutlarına mahreç aramada önemlidir. Özellikle büyük meblâğların, seyrek de olsa, günügününe plâse edilmeyip 'üretim'den çekilmesi devre neticelerine tesir etmekte gecikmeyecektir. Emniyet tedbirlerini almak, bankacının âsli vazifelerinden olmakla beraber, hiçbir zaman beceriksizlik ve ürkekliğin korunmasına vesile teşkil etmemelidir. Emniyet dirâyeti, teşebbüs atılganlığıyla aynı hizada yürütülmelidir.

Banka günlük ve yakın gelecekteki nakid ihtiyaçlarını karşılamak imkânlarına sahip olmakla, kısa veya nisbeten uzunca vâdeli plasmanlarının rahat bir düzeyde gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Trezoröri program, mevsimlik, aylık, haftalık veya beklenmedik durumlar karşısında günlük de tanzim edilebilir. Günlük nakid durumunun belirli ölçülerden fazla uzaklaşmaması, nakid tedarikinin alınan tedbirler muvacehesinde daima mümkün olması bankacılık faaliyetindeki intizama ve titizliğe bağlıdır. Kasa fazlalarının nakid ihtiyacı çeken şubelere kanalize edilmesi, birçok şubeleri arasında trezoröri kurmak zorunda olan banka idarecilerine munzam bir çalışma yüklemektedir. Bu halde, trezoröri işini merkezden idare etmekle beraber, önemli iş merkezlerindeki büyük şubeler verilecek müsaade ve selâhiyetle, nakid hareketleri kolaylaştırılabilir. Örneğin, Merkez Bankasının bulunduğu şehirlerdeki şubelerin senetlerini bu bankaya terhin veya reeskont ettirmek suretiyle sağladıkları imkânlardan diğer ufak şubeler faydalandırılabilir. Buna karşılık, borçlanmalara karşılık ödenecek faizlerin, bankanın umumî trezorörisiyle tezaad teşkil etmesi önlenmelidir. Örneğin, grup masraflarıyla beraber, baş-

ka şubeden getirilmesi mümkün nakid, Merkez Bankasından temin edildiğinde daha yüksek bir faiz meblağının ödenmesini gerektirmemelidir. Zira, Bankanın muhtelif şubelerinde atıl fonlar bulunmasına rağmen, her hangi bir şubesinin sırf kendi bünyesini düşünerek trezorörisini borçlanma ile karşılanması makbul bir davranış sayılamaz.

Mevsimlik ihtiyaçlar, istatistik verilerin yardımıyla önceden tahmin edilip, hazırlıklı kasa mevcuduyla vaki olacak taleplere kolaylıkla cevap verilebilir. Piyasa endişe arzettiğinde, yine istatistik verilerine ve edinilmiş tecrübelerle dayanılarak münasip görülen tedbirler alınır. Bunun için, fevkalâde durmların zuhurunda takip edilmesi gereken hâreket tarzını Banka merkezinin tertip edeceği formüller olumlu davranışları düzenleyecektir.

Trezorörde uzun vâdeli kullanışlar, uzun vâdeli kaynaklarla karşılanmakla beraber, vadesiz mevduatın kısa vâdeli plasmanlarda kullanılması, kaynak ve kullanış arasındaki gerekli % nisbetlerinin tesbitinde, tediyelelerin karşılamasındaki isâbete bağlıdır. Yoksa vadesiz mevduatın toplamını, plâse etmemek gibi bir durum bankacılıktan beklenen verime aksi istikâmette tesir eder. İstatistik verileri vâdesiz mevduatın ancak % 15 inin genel olarak, çekilebileceğini gösteriyorsa, bu nisbeti aşan mevduatın kısa vâdeli plasmanlarda emniyetle kullanılması mümkündür. Ayrıca, bankalar kredi uyguladıkları müşterileriyle mukavele tanzim ettiklerinde, anaborcun faizleriyle ve diğer masraflarla birlikte, ihbar tarihinden itibaren (örneğin 15 gün) ödenmesi şartını koymaktadırlar.

Değişik faiz hadleri tatbiki imkânı olan ekonomilerde kaynak ve kullanma yüz-

deleri arasında ilgi ve uygunluk kurmak mümkündür. Kaynaklara ödenecek faizler, kullanışlara ödenilenlerin altında olma durumunu lüzum görecek nisbetlerme muhafaza edecektir. Bu fark vâdenin uzunluğuna göre bankaya müterâkki şekilde istifadeli olacak bir seyir takip edecektir.

Diğer bir değişle, trezoröri tatbikatında, piyasanın durumuna, gelişimine uygun kararlar alınması bankanın genel politikası olmalıdır. Bu politikanın tespiti olayların geleceğe tesirini ölçme, görme kuvvetli istihbarat ve isabetli tahminlerin gerçekleşmesi gibi tecrübe ve ilmî bir çalışmaya muhtaçtır.

Faaliyetlerinin devamı bütün işletmelerde olduğu gibi başarılı bir sevk ve idarenenin kârlı neticeler edinilmesine bağlı olan bankalar kârlarını plâse edecekleri paralardan kazanacakları faiz ve komisyonlardan elde edeceklerinden muhtemel rizikoları en aşağı dereceye düşürerek, müşterilerine verdikleri borçlardan sağlarlar. Kâbul edilen mevduatın sahiplerine bankaca temin edilen garanti aynı derecede kredi tahsis edilen borçlu müşteriler tarafından bankaya karşı temin edilerek bir sağlamlık muvazenesi kurulmalıdır.

Seyyâliyetin durumu memleketten memlekete değişir. Seyyâliyetin genel bir formüle bağlanmasından ziyade muhitin ve günün icablarına cevap vermek etraflı çalışmalarla, tanzimini lüzumlu kılar. Mevduat olarak, yabancı para ve konvertibl millî para kabul edildiğinde, efektif mevcudunu talebe göre ayarlamak, temsil ettikleri dövizlerin tedavül kudretini, kurlarını takip etmek çözülmesi gereken, ihtisasa dayanan muğlak meseleler yaratmaktadır.

Görülüyor ki, trezoröri adeta canbazlık gibi muvazene hüneri istemekte-

dir. Burada muvazeneyi temine çalışan gövdeyi, bankacının beyinde toplanan bilgi, tecrübe ve istihbarattan yoğurup kotarak tatbik edeceği isabetli kararlar temsil etmektedir. Piyasanın genel ve şubelerin müesses bulunduğu yerlerdeki durumu, şubelerin nâkid mevcudlarını ayarlamakta trezoröriyle ilgili uzmana çalışma rotasının tanziminde istikâmet verecektir. Piyasadan maksat, yerli ve yabancı mâli, ticarî ve sanayi müesseseleri ve bunlarla ilişkileri olan yabancı memleketlerdeki benzeri kuruluşlardır.

Bu kuruluşlar yatırım ve kredi işlerini iki taraflı anlaşmazlardan ziyade, muhtelif menfaatleri sebebiyle, toplu olarak yürütmeyi tercih ederler. Aynı ayrı anlaşmalar değişik şartları muhtevi olacağından hareket serbestisi, her durum için farklar arzedecektir. Mukayeselerinden netice çıkarmak elbette kolay olmayacak, bazı noktaların karanlık kalmasına katlanılacaktır. Kaldı ki, kaynak ve kullanıcıların mütenevvi maliyetleri karar alınmasını da güçleştirecektir. Bu sebeplerle, hissî davranışlarında eklenmesiyle önceden görülmesine imkân hasıl olmayan neticelerden sakınmak gâyesiyle, ikili anlaşmaların mutavassıtları olan kurt simsarların müdahalelerinden, genellikle, kaçınılmaktadır.

Yeknesâk anlaşmalarla, toplu olarak kurulan ilişkilerde taahhütlere ödenenlerle, plasmanlardan kazanılan faizler arasındaki fark devamlı ve emin kâr hüviyetiyle verimi doğurur.

Dövizlere ya yabancı para ya da konvertibiliterini kaybetmeksizin millî paraya çevrilerek mevduat olarak kabul edilmektedir. Bunlara faiz verilmesi tamamiyle kanunların müsaadesi nisbetinde olacaktır. Bununla beraber, döviz olarak faiz tanınmasından bahsetmek güçtür. Efektif

tevdiinde, talebin efektifle karşılanması bankaya bazı külfetler yükleyecektir. Kâsasında devamlı efektif bulundurması, genellikle hesaben veya çekle tesviyenin mudie kabul ettirilmesiyle önlenmektedir.

Döviz mevduatı, diğer taraftan bloke edilerek, açılacak borçlu hesapların teminatını da teşkil edebilir. Karşılığı nakden temin edilmiş borçlu câri hesabın bankaya, mevduat toplamadan kurtulma gibi, kolaylıklar sağlayıp kaynak mâliyetini sıfıra indirmesi müşterisine faiz hususunda azami kolaylıklar göstermesini mümkün kılmaktadır. Trezoröri için herhangi bir karşılık da bahis konusu olmamaktadır.

Trezoröri tatbikatında kesin usullerden bahsedilmese de güdülen hedefler bakımından müştereklik vardır. Bu hedeflere varmak için kullanılan usuller farklıdır. Sorumlu şahsın mizacına, işletmenin bünyesine göre uyulmak zorunluğuy her müessese için değişik formüllerin tanzimine âmil olabilir.

Piyasa hâreketli ve değişikliklerle doludur. Kesintisiz inceleyip, keşfetmek, gerekli kararları gecikmeden alıp tatbik koymak lüzumludur. Fevkâlâde hâllerde, piyasanın günlük hatta o anlık durumunun bilinmesi icap eder. Yetişmiş, çalışan bir istihbarat teşkilâtı, son derece önemli değişiklikleri anında trezoröri servisine bildirdiğinde, idare merkezi kararlarını zamanında alma imkânına sahip olacaktır. Zira, seyrek de olsa, meslek bilgisi kuvvetli kabul edilenlerin tahminleri, falda çıkanlardan pek fazla bir fayda veremeyebilirler.

Dönen paraların büyük meblağlara varması, en düşük marjlarla varılan genel sonuçların, mutedil umumi masraflar muvacehesinde, oldukça dolğun olması,

risklerden, hatâ ve yanlış kararlardan doğan zararları telâfi edebilir.

Mevduat ve kredi dolayısıyla bankaya müşteri olanların dışında, trezoröriyi havaleler ve keşide çekleri etkilemektedir. Şube veya muhabir banka her ne kadar havale veya çeklerin karşılıklarını hesapta alacak veriyorsa da bu bir nakid nakli anlamına gelmez. İcabında borcun tasfiyesi takas edilmeyip nakden ödense bile müteneffie ödendiği anda bankaya tevdi edilmiş değildir. Tediyein yapılması yine ödeyici bankanın kasasında yeterli nakidin mevcudiyetine bağlıdır. Büyük meblağlı havalelerde, bazan para nakli gerekir. Bankalar arası havale kabulü anlaşmalarla tesbit edilerek, muayyen sürelerde meblağlar sınırlandırılır. Belirli haddin aşılması halinde, havaleyi gönderen banka, havale meblağını diğer muhabirleri arasında paylaştırarak anlaşma şartlarına uyar.

Şubeler arasındaki havale ve keşide çeklerinin durumu aynı emniyet tedbirlerinin alınmasını gerektirir. Ancak, bu hâlde zaman zaman para nakliyle görevli grupların çıkarılması, bankanın genel trezoröri planında öngörülen esaslar, alınan tedbirler beklenmedik durumların zuhuru nu büyük çapta önler.

Havale tutarı hesaben olmayıpta nakden ödendiği hallerde havale çıkaran ve ödeyen bankalar arasında trezoröri bakımından eşitsizlik de doğmaktadır. Karşılıklı havale çıkaran bankalarda alınanla verilen birbirlerini tasfiye ederler. Diğer bir husus alınan havalenin hesaba yatırılmasıdır. Nakid çıkışı olmayacağı cihetle, muhtemel endişelerin doğması için sebep kalmaz.

Derhal ve nakden tediye talebiyle karşılaşıldığında mevcut tedbirlerden is-

tifadeye gidilerek, Merkez Bankası nezdindeki senetler mukabili avans hesabından veya senetlerin reeskontundan gerekli nakid temin edilir.

Küçük yerlerde bulunan banka şubelerinin, diğer şubelere uzaklıkları sebebiyle trezorörilerini diğer bankaların aynı yerdeki şubeleriyle mutabık kalarak rahatça halletmeleri karşılıklı istifadeler yaratmaktadır. Örneğin, nakde ihtiacı olan banka, trezoröri fazlalığından dolayı merkez şubesine para nakletmek zorunda kalan ve bundan dolayı yol masrafları ödeyerek kâr'ını düşürecek bankadan ihtiyacı olan nakidi talep eder ve bunu kendi merkez veya şubesi vasıtasıyla diğer bankanın kasa kifâyetsizliği çeken şubesine havale eder. Karşılıklı istifadenin mevcudiyetiyle her iki banka da tatmin edilmiş olurlar.

Trezorörünün devamlı temini bakımından, plasman şubelerinin bulunduğu yerlerde tahsil edilecek senetlerin müsait şartlarla kabul edilip, ilgili şubeyi nakden devamlı beslemek de bir hal tarzıdır. Şöyle ki, tahsil senetlerinin tesviyesi masrafsız ve külfetsiz para nakli olduğu gibi, bankanın tanıyacağı özel kolaylıklar bedava bir reklâm niteliğindedir.

Özellikle büyük meblağların ödenmesinde, para tedariki imkânlarına başvurmak zorunda kalan banka, yaptığı masrafları emri veren bankadan talep edebilmektedir.

Kredi muameleleri dışında, bankacılık hizmetlerinin de az veya çok komisyon mukabili müşterilerinin emrine sunulması, yer havale veya keşide çek talebinde bulunanların gışeden memnun olarak ayrılmasına vesile olacaktır. Havaleyi ödeyecek bankanın, trezoröri durumu müşteriyi ilgilendirmez. Ancak havaleden doğa-

cak ek masraflar esas komisyona eklene-
rek tahsil edilir.

Bankalar arası para nakil masrafları-
nın hesaplanmasında ,emri veren banka
alacaklı olduğu takdirde, alacağı nisbe-
tinde indirim yapılır, eğer ödeme emri ta-
mamen alacağını karşılıyorsa masraf al-
mağa mahal yoktur.

Lüzumlu görülen kasa mevcudunun
devamlılığı halinde merkez veya kasa ki-
fayetsizliği olan şubeye ya Merkez Ban-
kası (varsa) vasıtasıyla veya görevlendi-
rilen memurlarla grup çıkarılır. Her hâlde
bankanın merkez trezoröri servisinin ve-
receği talimat dairesinde hareket edilir.

Bankanın merkez şubesinde biriken
kasa ihtiyaç fazlalıkları, genel olarak, her an
paraya tahvili mümkün veya Merkez Ban-
kasında reeskont veya avans hesabına ter-
minat olarak kabul edilecek Hazine bono-
larına yatırılır. Kasa mevcudunun verim-
lendirilmesi, bankanın plasman kaçağın-
dan kaçınılmasını sağlayan faydalı bir
tedbirdir.

Nakid durumlarının muntazam bir sis-
tem dahilinde, her akşam merkez trezorö-
risine bildirilmesi, bankacılıkta önemli bir
emniyet disiplini. İlgil memurların tre-
zoröri işlerinde gösterecekleri alâka sü-
rekli meslek ciddiyetinin emniyet süpabi-
dir.

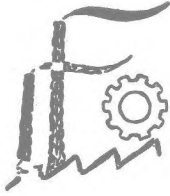
Merkez trezoröri servisi, genel banka
bünyesinin nakid ihtiyacını veya fazlalık-
larını daha derli toplu görmeğe yetkili ol-
duğundan şubeler arasındaki nakid duru-
munu ayarlamak üzere gerekli görecekleri

tedbirleri alır veya büyük merkezlerdeki
şubelerine vereceği talimatlarla çevrede-
ki şubelerin ihtiyaçlarını karşılar.

Banka genel plasman politikasını, her
şeyden önce para durumuna göre ayarla-
mak zorunda olduğundan, piyasadaki im-
kânlarını ve durumunu nazarı itibare ala-
rak plasman politikası tanzim eder.

Özellikle vadesiz mevduatın plas-
manlarda kullanılması, muayyen karşılıkla-
rın muhafazası ile mümkündür. Bu kar-
şılıklar, yukarıda da belirtildiği gibi tec-
rübe, istatistik verileri ve piyasanın du-
rumuylada yakından ilgilidir. Plasman
müşterisinin kabul ettiği şartlar, bazı hal-
lerde yerine getirilmemiş olabilir. Taah-
hütlerin emniyeti kredi müşterilerinin du-
rumunun takip edilmesiyle gerçekleşebi-
lir. Vadesiz hesaplar kısa vadeli kredilere
kaynak olabildiği halde, uzun ve orta va-
deli plasmanlar tamamiyle farklı bir prog-
ramın konusunu teşkil etmelidir.

Krediden doğan borcun kolaylıkla
bankaya iadesi, müşterinin sağlamlığıyla
beraber, yaptığı işin, ticaretinin emin sa-
halara müteveccih olmasına, kredinin sırf
ticari mahiyetteki işlerde kullanılmasına,
paraya çevrilmesi her an mümkün olma-
yan gayrimenkullere yatırılmasına bağlı-
dır. Spekülasyon işleri büyük nisbette
kâr'a müteveccih olmalarına rağmen, ay-
nı veya daha büyük rizikolara da gebe ol-
duklarından, banka gibi emniyet ve liki-
dite esasına dayanan müesseselerin faa-
liyet konularının tamamiyle dışında kalır-
lar.

Ortak Pazar ve İhracatımız

Erol EVGİN

Ortak Pazar'a katılma durumumuz ortaya çıktığı günden beri Türk aydınlarındaki ana konu (Türk ekonomisinin A.E.T. üyelerinin sanayi mamulleriyle her hususta rekabet edip edemeyeceği) idi. Bu, daha ziyade büyük bir endişe doğurmaktaydı, zira memleketimiz her ne kadar son yıllarda sanayileşme yoluna girmişse de genel nüfusun büyük çoğunluğunun tarım alanında çalışması nedeniyle ekonomimiz tarımsal görünüşünden birşey kaybetmiş değildir. Bu itibarla yukarıda belirtilen endişenin sahipleri sanayimizde olağanüstü bir gelişme kaydedilmediği takdirde Ortak Pazar'ın bizler için bir «ejderha» mahiyetinde olacağını söylemekten çekinmemektedirler. Ancak Türk ekonomisinin de böyle bir topluluğa katılıp kendini zorunlu saymadan gelişebilmesi de «gerçek»ten uzak bulunmaktadır. Nitekim son yıllardaki bütün çabalarımız dün ekonomisi ile a-

ramızda mevcut uçurumun genişlemesinden başka bir işe yaramamıştır. Bu sebepten Ortak Pazar ile olan ilişkilerimizden sistemli bir şekilde yararlanabilme yoluna gidildiğinde millî ekonomimizin çıkmazdan kurtulacağı ümitleri yukarıda belirtilen endişeye oranla daha yaygındır.

Bilindiği gibi, zamanımızda devletlerin kapalı ekonomilerle kalkınabilmeleri imkânsız hale gelmiştir. «Dış ticaret» bilhassa II. Dünya Harbinden sonra memleketlerin hayatî ve müşterek konuları olmuş, az gelişmiş ülkelerde dış ticaret dengesini bozan (ihracatın ithalâttan az oluşu) problemi iktisatçıları uğraştırmış ve devlet ileri gelenlerinin bu konu üzerine özel olarak eğilmeleri gereğini ortaya çıkarmıştır. Memleketimiz iktisatçıları da aralıksız olarak aynı konuyu incelemişler, devlet ileri gelenleri de zaman zaman (İstihsal

Vergisinde ihracat muaflığı, 261 sayılı Kanun ile Bakanlar Kurulu'na verilen yetki, Kalkınma Planının uygulamasıyla ilgili 933 sayılı Kanun, ihracatta vergi iadesi, ihracat kredisi, ihracata ilişkin selektif kredi uygulaması, Geçici Kabul rejimi, ihracatı Geliştirme ve Teşvik Fonları, İmalâtçı ihracatçılara proje bazında döviz tahsisi) gibi tedbirleri almak zorunda kalmışlardır. Bütün bu tedbirlere rağmen dış ticaret dengemizde bir iyileşme (guérison) hali bulunması kapalı ekonomimizin bize hiçbir fayda sağlamıyacağı görüşünü kuvvetlendirmiş. Ortak Pazar'a fiilen adım atılmış ve Türk ekonomisinin A.E.T. üyeleri seviyesine getirilebilmesi için her ne pahasına olursa olsun çalışmaların başlatılması zorunlu bir duruma gelmiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu çalışmaların başında ihracatın artırılması konusu gelmektedir. Bütün az gelişmiş ülkeler, iktisaden ileri ülkeler ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'na dahil ülkelerde olduğu gibi yurdumuzda da söz konusu ihracatı teşvik tedbirlerini uygulayan çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır. Bunları sırasıyla şöylece özetleyebiliriz :

1 — Ticaret Bakanlığı (Dış Ticaret Dairesi),

2 — İGEME «İhracatı Geliştirme Merkezi» (Ticaret, Dış İşleri, Maliye, Gümrük ve Tekel, Tarım, Sanayi Bakanlıklarının temsilcileri ile T. Odalar Birliği, Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ve İhracatçı Birliklerinin temsilcilerinden teşekkül etmektedir).

3 — Türk Standartları Enstitüsü,

4 — Çeşitli İhracatçı Birlikleri,

5 — T. Odalar ve Borsalar Birliği.

Görüldüğü gibi bizde de ihracat konusu küçümsenmemiş, ancak alınan ted-

birlerin yeterli olmamasından veya tedbirlerin yanlış seçilmiş olmasından başarıya ulaşılamamıştır. Her ne kadar son yıllardaki dış ticaret istatistikleri hacim bakımından ihracatın arttığını göstermekte ise de ithalâtımız ihracattaki artıştan daha hızlı bir seyirde fazlalaştığından dış ticaret dengesi tehlikeli yoldan kurtulmamış bulunmaktadır .

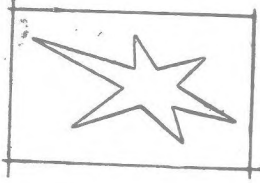
Yurdumuzda ihracat denince, yukarıda da belirttiğimiz gibi ekonomimizin tarımsal oluşu nedeniyle akla geleneksel tarım ürünlerimiz ile bazı madenler gelmektedir. Nitekim yurdumuzdaki çeşitli ihracatçı birliklerinin adlarına göz atacak olursak durumu açıkça görmüş oluruz :

Fındık, Yapağı ve Tiftik, Hububat ve Yağlı Tohumlar, Balık, Yaş ve Kuru Meyva ve Sebze, Zeytinyağı, Pamuk, Kuru Üzüm, Canlı Hayvan, Palamut, Su ve Deniz Ürünleri, Narenciye İhracatçıları Birlikleri.

Bilindiği üzere, ihracatın artırılması için alınan çeşitli tedbirler yanında yurdumuzda devalüasyon tedbirlerine de başvurulmasına rağmen gerek iç fiatların yükselmesi gerekse ihraç mallarımızın talep elâstikiyetinin az oluşu nedeniyle istenen sonuca ulaşılamamıştır. Böylece Ortak Pazar'a girmekle yeni bir döneme başlayan Türk ekonomisi için yeni ihraç imkânlarından ziyade yeni ihraç malları yaratabilme gücünün arttırılması ve bu konu üzerine eğililmesi kanaatimizce kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu görev de hükümetten ziyade özel sektöre düşmektedir. Şöyle ki, Ortak Pazar'da tek kurtuluş yolunun A.E.T. üyeleri seviyesine ulaşabilmemiz olduğuna göre çok kazanç sağlayan ithalâtın yanında ihracata da gerekli önemi vererek çalışmak, yukarıda bahsedilen ve bizi dış ticarete başarıya ulaştıramamış madde-

ler dışında ihraç malları üzerine araştırmalar yapıp dış piyasa imkânları yaratmak, bütün bu çalışma ve incelemelerden sonra bunların teşvik ve himayesi için devletten tedbir istemek en faydalı ve çıkar yol olacaktır. Bunun yanında Hükûmetimize de düşen görev vardır: ihracatın arttırılması ve teşviki için her nekadar çeşitli tedbirler alınmışsa da yine memle-

ketimiz ihracatçıları çeşitli külfet ve formaliteler altında ezilmekte, bu yüzden dış piyasa şartlarına uyabilmesi için edinmesi gereken bilgi, ihtisas ve araştırma imkânlarını bulamamaktadır. Bu itibarla hiç olmazsa kazancı dolayısıyla müteşebbisin eğiliminin dönük olduğu ithalât kadar ihracatta da lüzumsuz formalitelerden arınmak yerinde olacaktır.

Kooperatiflerin Mahkemece Tasdikleri

Kemal TAMZOK

T. C. Ziraat Bankası
Bursa Şubesi Müdür Mv.
Eski Kooperatifler Müfettişi

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu 11.8.1969 günü yürürlüğe girdiği hâlde; o tarihten bu yana memleketimizde kurulan kooperatiflerden bir kısmının mahkeme tasdikine tâbi tutulduğu, diğer kısmın ise tâbi tutulmadığı Türkiye Ticaret Sicili Gazetelerinden anlaşılmaktadır.

Farklı uygulama, ticaret sicil memurlukları itibariyle yapılagelmektedir.

Bu durum, adı geçen kanunun ilgili maddelerinin farklı yorumlanmasından doğmaktadır.

Söz konusu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce; Türk Ticaret Kanununun 489 uncu maddesi delâletiyle 299 ve 300 üncü maddeleri gereğince, kuruluşta kooperatiflerin mahkemece tasdik edilmeleri zarurî idi. Tabiatıyla ilmî görüşler ve kaza mercilerinin kararları bu yolda bulunuyor-

du. Yargıtay Ticaret Dairesinin eski bir kararı (7.5.1959 tarih ve E/1183, K/1314) aynen şöyledir. «Ticaret Kanununun anonim şirketler hakkındaki 299 ve 300 üncü maddeleri kooperatif şirketlere de tatbik edileceğinden şirketin kuruluşunda mahkemenin tasdiki zaruridir.»

Bu kanunî ve kazaî hükümlere istinaden; kooperatifler, kuruluşta mahkeme tasdikine tâbi tutuluyordu.

Ancak, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu yürürlüğe girdikten sonra, yukarıda da belirtildiği gibi bir kısım ticaret sicil memurlukları, yeni kanunun ilgili maddeleri karşısında mahkeme tasdikini aramamışlar, diğer kısmı ise tasdik devamında, ısrar etmektedirler.

1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun 3 üncü maddesi şöyledir. «Anasözleşme,

Ticaret Bakanlığına verilir. Bakanlığın kuruluşu izin vermesi hâlinde, kooperatif merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilân olunur.»

En az 7 kişi tarafından imzalanarak düzenlenen anasözleşme Ticaret Bakanlığına tevdi edilir. Bakanlıkça; anasözleşmenin incelenmesinde, kanunun âmir hükümlerine uyulup uyulmadığı tetkik edilir. Anasözleşmeler, kanunun âmir hükümlerine uygun olarak düzenlenmiş ise Ticaret Bakanlığı kuruluş izni vermekten imtina edemez. Kooperatif, Ticaret Bakanlığının izni ile, tüzel kişilik kazanmaz. Fakat, Bakanlıkça müsaade edilen anasözleşme hükümleri hududu içinde teessüs eder.

Kurucular, kuruluş iznini aldıktan sonra, anasözleşmeyi ticaret siciline kayıtt ettirmek üzere, mahalli Ticaret Sicil Memurluğuna müracaat ederler.

Aynı kanunun, 7 nci maddesi ise aşağıdaki gibidir.

«Kooperatif Ticaret Siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır.»

Kooperatifler ticaret siciline yapılan bu kayıt (tescil) ile tüzel kişilik kazanmış olurlar. Tüzel kişiliğin ihrazı için tescil aslî şarttır.

1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun 98 inci maddesinde, kanunda aksine açıklama olmıyan hususlarda Türk Ticaret Kanunundaki anonim şirketlere ait hükümlerin uygulanacağı hükmüne bağlanmıştır.

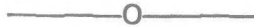
Kanun vazı, tüzel kişiliğin iktisabı konusunda, sadece 7 nci maddesine tek tescil şartını koymak suretiyle, kooperatifler kanununda, aksine bir açıklama yapmış bulunmaktadır.

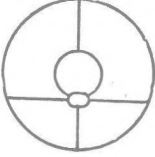
Bu durum muvacehesinde; artık, kooperatiflerin mahkemece tasdik e tâbi tutulmamaları gerekir. Aksi, hukuk mantığına ters düşer.

Üstelik; Kooperatifler Kanunu tasarısı gerekçesinde de belirtildiği gibi, ekonomik kalkınmalara büyük katkıda bulunan kooperatiflerin süratle gelişmesi öngörüldüğünden, mahkemece tasdik işlemi gibi bir formalite, kanunun ve kooperatifçiliğin ruhuna aykırı düşer.

Ayrıca; kanunun hazırlanışında, mahkeme tasdikine lüzum görmıyen Almanya ve İsviçre gibi ileri memleketlerin kooperatif mevzuatı örnek alınmıştır.

Görüşlerimizi doğrulayacak olan kanun organlarının kararları için, sadece zaman ihtıyac vardır.

Devalüasyon ve sonrası

Şaban ÇAVUŞOĞLU

Devalüasyon sonrası iş hayatını bir takım problemlerin beklediğini oldukça normal karşılamak icab eder.

Ancak; çıkarılacak yeni kararnameler ile bu problemleri bertaraf etmenin mümkün olabileceğini de gözden uzak tutmamalıdır.

Devalüasyon sonrası iş hayatında başarılı yürüyebilmesini temin edici düşüncelerimizi şöyle özetlememiz mümkündür.

1 — Siyasî İktidarda huzur verici düzen:

Esasen ürkek olan sermayenin piyasada rahat seyredebilmesi, yeni yatırımlara girişilebilmesi bilhassa huzur ve emniyet verici siyasî ve ekonomik bir ortamın varlığı ile çok yakinen ilgilidir. Bu düzenin temini birinci plânda şarttır.

2 — Devalüasyonun başarılı yürümesi

hususunda alınmış bulunan yan tedbirlerin devamlılığı icab eder.

Bir takım politik tesisler altında bu tedbirler üzerinde verilecek tavizler çok hatalı neticeler verebilir.

Tabir caizse piyasa kendisini bu tedbirlerin kalıplarına alıştıracaktır.

Bunun içindir ki her değişiklik piyasaya yeni bir huzursuzluk getirir.

- 3 — Devalüasyonun ön gördüğü ekonomik hareketlerden biri de ihracatımızın sür'atlenmesidir.

Bu süratlenme daha ziyade sanayi mamuller üzerinde olmalıdır. Bunun için alınan kararları destekleyici, yada genişletici tedbirleri şöyle sıralıyabiliriz.

- A) ihracatı teşvik edici konuların iyi aydınlanması ve bu hususta ileriye matuf ek kararların alınmasını temin gayesi ile «Tanıtı-

cı ve tamamlayıcı Seminerler» düzenlemek.

- B) İhracatın gelişmesini temin için kurulması ön görülen ve teşvik edilen «İhracaat Şirketleri» prensipte çok doğru bir görüştür.

Ancak Vergi iadesindeki ayırıma esas olan ve ilk yıl için (Takvim Yılı) 1.000.000 (Bir Milyon) \$ basamağın aşılması oldukça zor bir durumdur. Bu basamağın ilk yıllar itibarı ile (3-4 yıl için) 350.-400.000 \$ başlatılarak her yıl %20 yerine %25 arttırılmalıdır. Hem şirketlerin kuruluşu için geçecek zaman iyi ayarlanmış olur ve hem de barajlar arasındaki Vergi iadesi farkı olan %10 ünitenin temini için (100.000 \$ aşığı ihracat %25, yukarı olanlar %35 Vergi iadesi alacaktır) gayretlere girişilir.

Başlangıç yılları için 1 Milyon \$ ihracatı temin edecek şirketler miktar itibarı ile tatmin edici seviyede olamayacaktır. Bunun içindir ki, ihracatı sür'atli bir tempoya sokmak için ilk kademelerin düşük tutulmasında zaruret vardır.

- C) Dış pazarlama kredili satışların yapılmasının temini icab eder. Bilhassa geri kalmış ülkelerden birçoğu ithalâtını kredili olarak yapmaktadır.

Sanayicinin kredili satışlarını teminat altına alan «Sigorta Şirketleri» bu tip satışların gelişmesini adeta teşvik etmektedir. Kredili ithalâta alışık piyasalara mamullerimizi satabilmemiz içinde

aynı şartları uygulamamız lâzımdır.

Sanayicinin mamullerini satarken parasının garantiye alınmasını temin için «Kredileri Sigortalama» şirketlerinin kurulmasında zaruret vardır.

- 4 — Sermaye Piyasası kanunun çıkması : Bilhassa geniş çapta ihracata yönelecek «İhracat Şirketlerinin kurulmasının sür'atlenmesi ve sermayeye kuvvetli şirketlerin doğması bu kanunun yürürlüğe girmesine yakinen bağlıdır.
- 5 — Ticarî Ateşelerin ve Actif çalışmalarının ihracat piyasalarını yakinen tanıtmak bakımından mühim rolü vardır.

Ticarî Ateşe bir nevi satıcı gibi çantası elinde mağazaları dolaşıp, müşterilerle yakın ilişkiler kurmalıdır. Piyasanın isteklerini çok iyi tesbit etmeli, rekabet fiyatları hakkında sıhhatli malumatlar almalı ve bunları kendisini ziyaret eden ihracatçı sanayicilere ve Türkiye'de bu gaye ile kurulmuş Ofislere bildirmelidir.

- 6 — İhracat ve Vergi iadesi konusunda mevcut formalitelerin basitleştirilmesi icab eder.

Sanayici ve tüccar pratik hareket etmesini benimsemiş sınıflardır. Oldukça yorucu bulunan formalitelerin basitleştirilmesi ve İhracat yapan sanayicinin temin ettiği dolarların bir kısmı ile getireceği ham maddeler için de liste tanzimi yerine Merkez Bankasınca verilecek bir «Döviz Kuponu» ile halledilmelidir.

7 — Piyasaya bol ham madde arzı:

Gerek Devalüasyonun başarılı olması ve gerekse Sanayi mamullerinin ihracata yönelebilmesi için; Sanayi için lüzumlu her cins ham maddelerin rahat bir şekilde temini icab eder.

Böylece; fazla istihsal ve mal arzı neticesi fiatlarda istikrar alabileceği gibi; dahili piyasada meydana gelecek geniş bir rekabet ve fazla istihsal sanayiciyi ihracata adeta zorlayacaktır.

Verilen rakkamlara göre 1973 yılı sonuna kadar Sanayiinin muhtaç olduğu ham maddeler için lüzumlu döviz temin olunmuştur.

Ancak; bu hesaplara, işçilerin getireceği dövizler, turizmden gelecek dövizler ve yapılacak olan ihracatın normal şekilde devamı ile temin olunacak Dövizlerde dahildir.

1973 yılı sonunu büyük bir rahatlık içinde bekleyen sanayicilerin hazin geleceği olabilir. Bu münasebetle ihracata derhal yönelmek ve kendimizi gelecek 2.3 yıl içinde dış pazarlara kabul ettirmiş olmamız icab eder.

8 — Bilindiği gibi halen sanayi ham maddeleri Liberasyon ve Kota listeleri muhteviyatına göre ithal olunmaktadır.

Mevcut Sanayi Kollarının hemen birçoğu bu iki listeden de istifade etmektedir.

Liberasyon listesi rahat bir transferle yürürken; Kota listelerinin ihtiyaca uygun nisbette genişletilmesi ham madde akımında bir dar boğaz yaratacaktır.

Fiat istikrarı, dahili rekabetin temini ve ihracata yönelmede sür'at bakımından Kota listelerinin Sanayici ihtiyacına uygun şekilde genişletilmesi lâzımdır.

9 — Bilindiği gibi Sanayimizde araştırma Laboratuvarları kurulamamakta yeni keşifler yapılamamaktadır.

Bunlar pahalı yatırımlar olduğu gibi, keşif ve araştırma yapacak seviyedeki ilim adamlarının sanayide vazifelendirilmesine bağlı konulardır. Bu sebeptendir ki; Sanayicilerimiz daha uzun bir süre yabancı firmaların Lisans ve Patentleri ile çalışmaya mecburdur. Kaldı ki; bugün iktisaden en gelişmiş ülkeler bile birbirinden lisans, paten alış verişine devam etmektedirler.

Devalüasyondan önce yapılmış bu tip anlaşmalar için yapılacak yeni Lisans ücretleri ödemeleri karşı firmaları tatmin etmeyebilir.

Mes'elâ :

\$ Kuru

Devalüasyon'dan önce 900 TL. satış için %3 royaliti ile 27 TL/9=3 \$ ödenecekken,

Devalüasyon'dan sonra 1080 TL. satış için $27/15=2.16$ \$ ödenecektir. (Fiatlarda %20 artış olduğunu kabul ettiğimizde)

Bu miktar Lisans veren firmayı tatmin etmediği takdirde, lisansın devamını istemeyebilir.

Fakat, bu durum da yeni araştırma ve bilgilere muhtaç olan Sanayimizi her an çıkmazlara düşürebilir.

Hükümetin eski anlaşmaların devamında Royalité fiatlarının yeni kura

göre ayarlanması konusunda müsait bir görüş içinde olması lâzımdır.

- 10 — Dışarıda çalışan işçilerin dövizlerini yurda geri getirmelerini mutlaka temin edici tedbirleri almak zorunluğ u vardır.

Bugün için, kur tesbiti işçi dövizlerini yurda çekecek istidattadır. İlerde, Türk lirası ile serbest döviz farkı işçileri alış verişe sürükleyecek bir durum arz ederse, yurda döviz yerine tekrar bir sürü naylon eşyanın dolmasına seyirci kalınmalıdır.

Arzu edilmeyen böyle bir farkı Hükümet özel bir prim şeklinde dövizlerini Türkiye'de bozduran işçilere ödemeli ve döviz akımını durdurmalıdır. Esasen Türk parasının değerini kaybetmesi ile meydana gelecek bu durumda «Paranın değerini düşürmemek» endişesine kapılıp, tedbirde gecikmemek lâzımdır.

- 11 — Toplu sözleşmelerde ücret artışlarının ciddi ölçülerle tesbiti icab eder. Esefle söylemek lâzım gelir ki; işyerleri, sendikaların ideolojik ve kütle psikolojisinden istifade ederek pazarlığa soktukları yerler haline gelmiştir.

Toplu sözleşmelerde ücret artış talepleri, işverenleri adeta duvara sıkıştırma tutumundan uzak, gerçek fiat artış endekslerinin hudutları içinde tesbit olunmalıdır.

Aksi halde, mamul maddelere inikass ettirilecek olan bu farklar içinden çıkılmaz bir fasit daire yaratacak ve sonunda işverenin de işçinin de memnun olamayacağı bir çıkmaza sürüklenecektir.

Yukarıda izahına çalıştığımız tedbirler üzerinde basiretle durulması Devalüasyon operasyonundan sonra çıkması muhtemel bazı ekonomik ve monoter hastalıkların önceden önünü almakta bir hayli faydalı olabilir.

ARSLAN

tek

veya

BLOK

•yapı tuğlası

•ateş tuğlası
ateş harçları
izolasyon tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

Fab. : 23 22 10

Mz. : 44 30 40

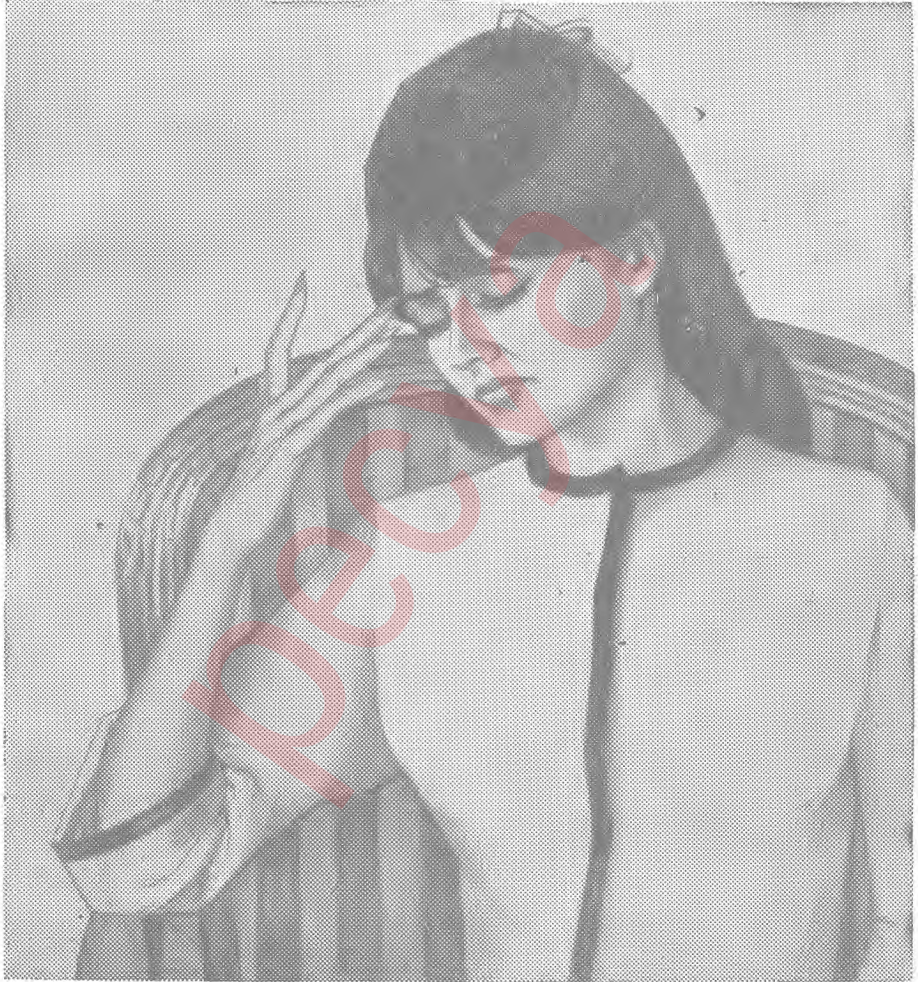

22

st

MUAYYEN ZAMANLARDAKİ
SANCILARDA

OPON

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarına karşı ve bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır ● **OPON**, günde altı tablet alınabilir

yüzlerce boya...

yüzlerce isim var...
fakat en iyisi,
ÇBS boyalarıdır.

Evet, ÇBS Boya Sanayii modern tesislerinde, mütihassıs kimya mühendisleri ve personel kadrosunun idaresinde her çeşit boya ve yardımcı maddelerini sizler için imal etmektedir.

İşte ispatı...

ÇBS plastik boyaları her zevke uyan cazip renkleri ve üstün kalitesiyle evinize, büronuza hasılı bulunduğunuz, çalıştığınız her yere canlılık kazandırır.

BELCO sellülozik boya çeşitleri dünya sellülozik boya sanayiline

yepyeni bir sistem, yepyeni bir kalite getirmiştir. Bütün Batı ülkelerinde olduğu gibi yurdumuzda da tercihle tatbik edilmektedir.

DAHA İYİSİ YOKTUR

ÇAVUŞOĞLU BOYA SANAYİİ - İSTANBUL
KARAKÖY, FERMEİECİLER NO. 56-58 TEL: 49 67 10 (DÖRT HAT)

asabî ağrılara karşı...

...GRİPİN, soğuk algınlığından ileri gelen vücut ağrılarının, asabî ağrılara karşı faydalıdır. GRİPİN, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ve siyatik ağrılarını teskin eder. GRİPİN, grip ve nezle başlangıcında bir çok fenalıkları önler. GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

Fayans

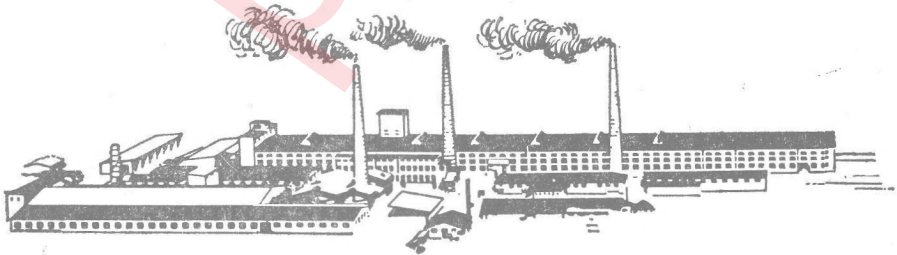
Seramik yer döşemeleri

Seramik cephe kaplamaları

Seramik mozaikler

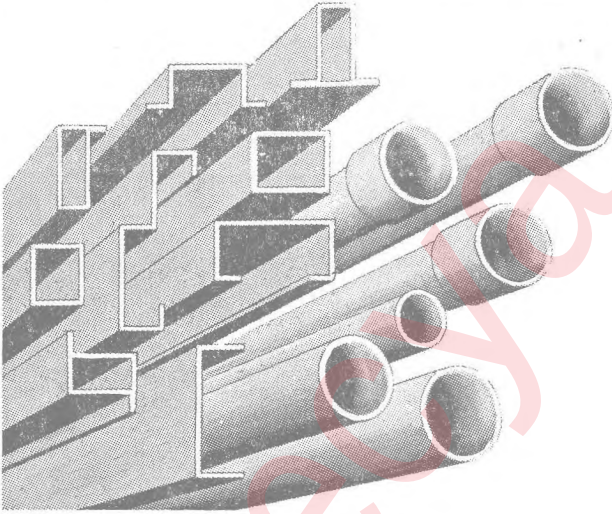
İzolâtör

Elektro porselen

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

sanayide ve inşaatta borusan mamulleri

Su ve Gaz Boruları TS 301/2 DIN 2440
(Siyah, Galvanizli ve Bitümlü olarak)

Sanayi Boruları TS 302/4 - DIN 2394
TS 416/1 - 2458

Soğuk çekilmiş borular TS 302/3 DIN 2393

Alçak basınç kazan boruları TS 416/1 DIN 2458

İnce Cidarlı sulama boruları

Profil boruları Çeşitli ölçü ve şekillerde

Açık profiller Çeşitli ölçü ve şekillerde

Soğuk çekme bant imâli ve
bant dilme :

Hususi ebat ve şekillerde boru
ve profiller

(Hususi sipariş üzerine)

Bs **BORUSAN**
BORU SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL
1958

Tophane, Salıpazarı Han Kat 8 İstanbul Tel. : 44 74 80 - (5' Hat)

TÜRLON

Türk Nylon 6 ipliği

SİFAŞ

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI

A. Ş.

MERKEZİ : Bursa — Sanayi Bölgesi

Telefon: 33 12 — 26 44

BÜRO : Bursa — Atatürk Caddesi, Ticaret Bankası, İş Han Kat 1
Tlf: 44 89

BÜRO : İstanbul — Unkapanı Atatürk Bulvarı, Manifaturacılar
Çarşısı No. 3501 — 3502 Telefon: 22 35 73 — 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	500.— TL.
İç sahife	400.— TL.
Arka kapak içi	500.— TL.
Arka kapak	750.— TL.

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALIŞTIRINIZ

T.C.ZİRAAT BANKASI

TEKEL

**ŞARAP
SANAYİİNDE**

**5
ŞÖHRÉT**

buzbağ
akya
ürgüp
barbaros
narbağ

(Basın ilân : 60748)